

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

G.192

192

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

Sept. 192.

Wozte Instruc=

cy ende onderwijs / hoe een ieghelic
menschē met God / ende zynen evennæsten / schuls
digh es ende behoord te leven. Ghemaect
by Meester Cornelis vāder Hey-
den Pziester.

C Ghedruckt te Ghend teghenover
t Stadhuus / by Joos Lambrecht Letters
sterker, Ant iaer 1545.

Octrooy.

Het es byder Keyzerlicker Maesteyt ghe-
oirloift ende gheconsenteird Joos Lam-
brecht Lettersteker / te moghē pzenten dit teghen-
woirdigh Boucxkin metten figuren / ghe-naemt
Cozte instructyce. Verbiēdende allen anderē bouc-
vercoopers of boucdzuckers / tselfde na te dzuc-
ken / of te doen dzucken / benten of distribu-
wēren / inde landen van haer waert over /
ghedurende den tijd van vier Jaren /
op de verbuerte banden bouken /
ende vijftigh Carolus gul-
dens / tot k. Maie-
steyt pzooffy
te.

Ghegheven inde stad van Bzuel / den eersten in
Maerte xv^c. xliiij. Ende onderghete-
kend byden Secretaris
J. facuez.

C Totten Lezer Saluut.

Aghezien dat alle de welbaerd / ende zalig- hieronp.
heyt van allen menschen / ghelegghen es inde
rechte kenneſſe van God / ende zijnszelfs / de welke
een ieghelick byzonder vinden magh inde helighe
ſchriſt / als in eenen ſpieghel ende licht alder vul-
maecktheyt / inde welke alle menschen dagh / ende
nacht hem behoozen te houffenen en bezich te ma- Psalm. j.
ken / tot beterijnghe haers levens / ende tot stichtijn-
ghe haers naesten / harer kinderen / ofte huusghe-
zin ende familie. Ende wantmen hedenſoeghs
(God betert) veel menschen vindt die hemzelven
laten dijnken / als dat zy goede kerſtenen zijn ende Apoç. ij.
nochtans inder waerheyt niet en zijn: Zo hebbe ic /
ſimpelick vooz my ghenomen / na mijn cleyn ver-
ſtand / twelck God duet zynen helighen gheest al-
tijd verstercken wille / een cozt onderwijs in tlicht
te bzinghen / tot vermeerderijnghe des lofs / prijs
ende der kenneſſen Gods / ende tot ghestichtigheyt /
pzoſſijt / huerbuet / ende beterijnghe aller mensche /
zonderlijnghe der Jonghers / die tot haer redelic-
ke audde ende verſtand ghecommen zijn. De wel- Chriſoſto
mus ſup.
Watt ho-
mel. xlij.
ke zoomen daghelick zien magh / duet neglygencye
harer Goddeloozer vader ende moeder / zo iamer-
lick verdozen / ende verlozen loopen / in alder ont-
bondentheyt / wulpscheyt / ende onghereghelt le-
vens. Ic zegghe ongoddelicke vader ende moeder /
want waré zy inder waerheyt God bzezen en ghe
loovighe kerſten menschen / zy zoudé heren onder- Augusti.
lib. ser. ad
ſcarras in
eremo.

Pzo .xxij.
Jers. iij.

zaten ander exempel/ een ieghelick in tzyne/ onders
wijs en castydijnghe ghevē / om inde vzeze Gods
een kersten leven te leeden. Maer lacen/ het welke
te beclaghjen es/ veil vader ende moeder en weten/
noch en kennē zelve niet/ zo verre es de wereld ghe
cōmen/ waer in haer rechte kerstendom gheleghē/
of ghefondeird es/ noch en wetē ooc niet watt es/
kersten zijn. Hoe eyt dan moghelick/ dat zy ander
goed onderwijs ende exempel gheven zouden / die

Watt. xij.

zelve noch en kennen noch en weten / de ghezonde
leerijnghe/ werken / ende wille vā haren leedsman

j. Joān. j.

ende meester Chzisto Jesu / op wiēs name zy hem
nochtans verwanē ende berommē? En laten hem
dijnken zy zijn alle kerstenē / als zy mede het doop
sel ontfanghen hebben/ en en slaen niet gade/ noch
en weten / wat Jesus Chzistus tot Nicodemum

Joān. iij.

spzack/ Ten zy/ zeyde hy/ dat ghy arbozen werdt/
vten water en helighen gheest/ ghy en moight niet
ingāen dat ryke der hemelen. Dat es/ wy en mo
ghen ons niet alleene verlaten op dat wy in twa
ter ghedoopt zijn / als dat ons datte rechte kerste

Roma. vij.

Col. ij. iij.

Ephē. iij.

nen maect: Maer wy moeten veranderen onze
eyghen zondighe converlacye / midts rechte bete
rijnghe ende leedschap / ende wandelen in een gods
vzezende / godbeminnde ende ghestichtigh nieu
levē / naer den gheest des onwādelbaers gheloofs
ende vast betrouwens / midts werken der liefden
tot onzen nasten/ in alder onderdanighzyt/ navol
ghen den boops ons goeds herders Jesu Christi /
in alder lijdsaemheyt / ende ghebzokenheyt onzer

bleeffchelijker wellusten. Och hoe verre zijn wy den meesten deel / vander b̄zucht ende cracht / des helighs ende opzichts kerstendoms. Ja ick darf wel zegghen iugierende den boom vter b̄zucht die Wat. xij. hy booztb̄zijnght / als datter vele menschen zijn / de welke b̄zaghe den name naer Chzisto / chzistenen / ende die nochtans in boosheden te bovē gaen / den Joden / Turken ende Sarazynen. Wāt de Turken en̄ heydensche menschen / zijn zurghvuldigher inde wet van haren afgod ende verleeder Mahumeth / dan wy zijn in ons kersten wet. De Joden van dat haer kinderen spzeken connen / so leeren zy hem de wet van Moyses vertellē ende van buiten leeren. Maer wy snoode ketyvē / moghen ons wel schamen / als verdoilde / gauwelooze ende berwaende menschē / grootelicx t' onzer schanden / dat wy so berghetel ende cleynachtende zijn ons kerstē relygje / de welke God de hemelsche vader / duer Jesum Chzistum bul van gracyen en̄ waerhepts / Joan. j. allē menschen niemāt wtghenomen / bercondight / bevolen ende ghebodē heift / ende de welke wy kersten menschē alle te zamen in ons doopsel belyden ende bezworen te handene / ende nemmermeer te latene. Nu mocht ghy b̄zaghen / wat hebben wy in ons doopsel beloift ende bezwozen / op dat wy dat moghen handen / ende leven als kersten menschen behooren? Andwoirde / Overleift met alder diligencye dit teghenwoirdigh boucxkin God bidde en̄ om gracye ende verlichtijnghe des verstands / ick hope ghy werdes v̄ leifdaghe te beter.

Dij dijnghen zijn dē mensche van
noode gheweten/ tot zijnd zaligheyt/
wāneer hy tot redelicker audde/ende
verstande ghecommen es.

Ten eersten.

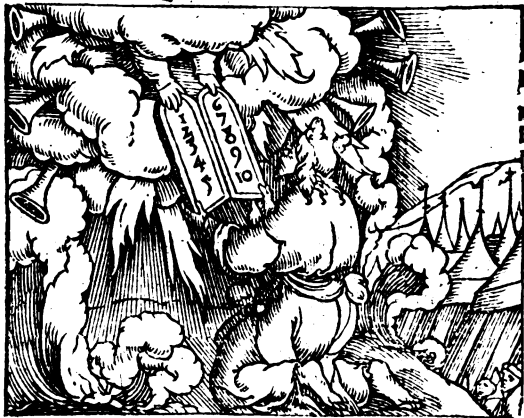
iii. Esd. j. **E**en mensche moet weten wat hy behoord te doe
Augusti. ne/en wat hy behoort te laten/op dat hy wete welc
de cozrep. & grat. ad goet es/ ende datte doe / ende dat hy ooc wete welc
Dale. ca. j. quaed es/ende datte late. Ende dit leerē hem de x.
Ecci. j. gheboden Gods/ghenaemt de wet/gheghevé duer
Moyles.

Ten anderen.

Augu. de Als nu een mensche bekent/en ghevoeld in hem
gra. & libe zelve / dat hy dat zelve / duer zijn eyghen cracht
arb. ca. xv. niet ghedoen noch ghelaten en can/ zonder de hul
pe Gods (want vleesch/ghelijck totten Romey
Rom. viij. nen staet / en can de wet Gods niet onderwozen
ghewerden / noch die bulbzijnghen) Dat hy wete
wart ende an wien hy hulpe/ bystand/ remedye en
ghenāde vercryghen zal / om der wet ghenough te
Matth. b. doene. Wāt zy moet al hould wezē / so datter niet
een tittelkin oft pooyntkin achter blyvé en magh /
tē moet al bulbzaght werden. Ende dit leerd hem
dat heligh Kersten gheloove / ghenaemt Symbo
lum Apostolorum/ oft Credo. **T**en derden

Wanneer een mēsche bevindt/ ende in hem ghe
voeld tgheloove/daert al an hanght/ te flau/ cranc
ende cleyn wezende/ Dat hy dan wete/ hoe ende an
wien hy tversterken van dien / om bulstandigh te
blyven tot inden hend/ begheeren / vercryghe ende

bindē zal. Ende dit leerd hem tghēbed ons heeren
 Jesu Chzisti, ghenaemt de Vater noster.

Exod. xij.

Apende den boozgaendē eersten artycle /
 S. Pauwels totten Romeynen in tder-
 de capittel spreickt aldus. Duer de wet es
 ghegheven de kennesse der zonden. Op dat hem dā
 niemant en beromme zijnder grooter dueghden /
 maer hemzelve berootmoedighe / ende kenne hoe
 snoode / ketyvigh en hoe zondigh dat hy es / so wil-
 le ic hier in tparticuliete elken booz ooghē legghen
 de thien gheboden ons heerē Gods almachtighs /
 ghegheven Moyses in twee steenē tafelen (waer-
 af dat elke in haer / ghelijc Josephus beschrijft / be-
 griipt vijf sonderlijnghe gheboden) tot eenen spie-
 ghel / waer in een ieghelic den staet zijnder herten /
 lichtelic en op tvalder claerste zie en bekēnē magh.

Anti. lib.
 iij. capi. vij.

Joan. iij.

Jerem. 6.

Dat eerste Ghebod der eerster tafel / leerdt
Vrees / Liefde / Ghelooove / Hope en vast
betrauwen in God bouē al / en laud aldus.

Exod. xx.

Ick ben de heere v God / die v wt den
lande van Egipten gheleedt hebbe /
vten huze des diensts. Ghy en zult
gheen vrende Goden hebbē vooz my.

Dat es.

Marc. vij.

God den Schepper en regierder aller dijnghen / zulz
dy alleen inden gheest ende waerheyt aenbidden /
in hem gheloooven / betrouwē / ende bouē al lief heb-
ben / vreezen / ende hem alleen dienen / wt al uwer
herten / wt al uwer zielen / crachten en ghedachten.

Als hy zeght hem alleen dienen / verstaet niet /
of knechten ende dienars en zullen haren meester

dienen / ende de onderzaten haren oversten ende
dierghelyke / met alder reuerence.

C Teghen dit ghebod doen /

Alle de ghene die haren troost / toeverlaet / hulpe **Sap. xliij.**
pzinipaelste / ende vterste betrouwen / meer in ee- **Roma. j.**
nighe creaturen hoe heligh datse zijn / stellen / zou-
ken / of begharen / dan alleene in God den vader
duer Iesum Chystum zynen zone.

Matth. xj.

j. Cozi. x.

j. Reg. 6.

D At tweeſte ghebod leerd een inwédigh an-
ſchauen der onzienjicker dijngghen / duer
tovermerken / der wóderlicker ghewerke **Roma. j.**
der zienlicker dijngghen die God gheſchapē eñ ghe-
wozacht heift in zijnd moghentheyt / eñ luud aldus.

En maect v gheen ghesneden beilde / **Leu. xxvj.**
noch eenighe ghelykenesse / vā al dat **Exod. xx.**
inden hemel bohenes / of inder ærden

beneden/ noch der gheinder die inden
water zijn onder d'ærde/ ghy en zult-
se noch anbidden noch eeren .

Wat es.

God de Heere en verbied gheen beïlden/ noch ghes-
lykenessen te maken/ als men die niet en melbzuu-
ct/ maer hy verbied d'afgoderye/ superstiepe ende vals-
sche religye/ die d'onverstandighe en plompe men-
schen daer mede bedryvê/ als daer mede achter stra-
te op de schauderê/ loopende/ roupende ende crisc-
schende als wtzinnighe menschen/ ende als Tur-
ken ende heydenê/ die God inder waerheyt niet en
kennen. Tot dit melbzuu-
ck en laetse de heilige
kersten kærke niet toe/ maer ghelijck Gregorius
zeght/ schryvende totten Bisschop van Massilien/
hem straffende om dat hy de beïlden verband had-
de/ Men zal zeyde hy/ ghelykenessen toelaten/ niet
om te anbidden ofte eerê/ maer tot een onderwijs/
memozpe en exemple den menschen/ hoe dat de he-
lighe zanten ende zantinnen/ booz dat kersten ghe-
loove vulstandighlic haer bloed ghestozt en laten
verghieten hebben. En de ghereghelde houffenijn-
ghe der beïlden/ en doet men den beïlden niet/ maer
hemlieden wiës ghelykenessen datt zijn / also Da-
mascenus leerd lib. iiij. Maer het melbzuu-
c straft
S. Jan in zijn epistel zegghe si/ Mijn kinderkins:
wacht ulieden vanden ghelykenessen / of beïlden.
Ughelijcx Esayas de Prophete/ God zeyd hy/ es
ialoers / ende en zal zijn erte eenê andren niet ghe-

Gregorius
ad Sere-
num.

j. Joan. 6.

Esay. xlij.

ben/ noch zynen lof/ den ghesneden beilden.

Teghen dit ghebod doen/

Alle de ghene daer de **P**rophete **J**eremyas in dy-
versche plaetsen af schijft/ de welke latende **G**od/
loopen hier en ghinder/ om troost/ hulpe en boete/
naer steenen/ hanten/ ende zilveren beilde/ ende en
schamen hem niet te spreken met hem die zonder
ziele es/ ende hem te biddē om ghezontheyt die niet
maghtigh en es/ ende den dooden om tleven.

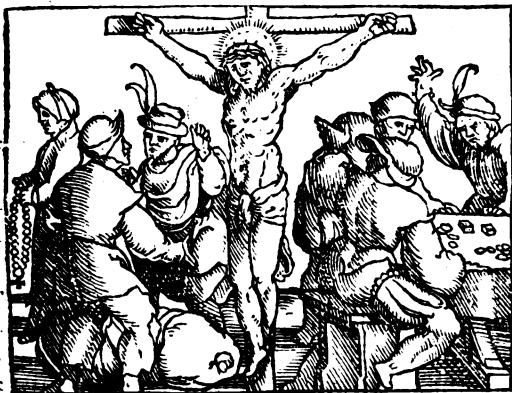
Jere. i. iij.

Sapi. xiiij.

Leni. xix.

Eccli. xliij.

i. Cozi. 6j.

Dat derde ghebod leerd de grootmakinghe/
lof/ prijs en reverencye des naems **G**ods/
ende luud aldus.

Psal. cxij.

Mette. xiiij.

Dan. ij. iij.

En ghebruuct niet te vergheifs den
name dijns heeren **w**s **G**ods. **W**ant
God en zal hē niet onbeschuldigh hau

Deutr. v.

Den / die den name zijns heeren zijns Gods / ghebzuickt in ydelheyt.

Wat es.

Leui xix. In gheender manieren en zwerd / noch en blouct
Matth. 5. maer v woird zal zijn ia / ia / en neen / neen. Treest
en beift als ghy dien name nomt Ende en schaemt
v dien name niet te belydene vooz de menschen /
maer loift / prijst ghebenedifdt / ende anroupt dien
Jacob. 6. helighen name. Zydy in datgier of perycle / of in
Psalmoz. eenighen nood / zo neimt terstond v toevlucht tot
xxiiij. den name Gods almaghtighs / als tot eenen han-
xxiiij. cxv. ker alder vastigheyt.
xlv.

¶ Teghen dit ghebod doen /

Ecci. xxiiij. Alle de ghene die lichtverdig de name Gods nom-
Le. xxiiij. men / lasteren / blouken / blasphemeren in ziekten
of teghenspoet / of dien ghebzuiken tot tooverpen.
Ende die haer zelven alle eere toeschryven. Woort
j. Cozi. 6j. die God nemen tot oirconden / valschelick. Ende
die gheen gheloove en hauden noch en betrouwē /
vastelick waer te zyne / al tgeheint dat God ghespro-
ken ende gheleerd heift. Of die eenighe cleynig-
heyt / of oneere hoozen of zien / dezen helighen na-
me tena ghedaen / ende dat niet en straffen / noch
en beletten daer zy connē ende moghen. Waer
Nebze. 6j. zweren in trecht / ter Gods eere / tot huer-
buer zijns nasten / daer toe verzocht
zijnde / en es t zweren niet /
dat hier verboden
werdt.

Matth. xij.

1. Cor. x.

Roma. x.

Dat vierde ghebod / leerd een gherust herte Esa. lviij.
te hebben in God / alle werken van slavert-
nyen achterlatende / ende luud aldus.

Zijt ghedachtigh dat ghy den Sab- Exod. xxx.
bath helight. Zes daghē zult ghy wer-
ken / en al v' werck doen / maer op den
zevensten dagh / zo eyft de ruste / dijs
heeren dijs Gods .

Dat es.

Laett af te doene alle werken van slavertnyē / ende Psal. xxx.
van zonden / ende doet dueght / in God rustende /
zijn woird hoozende / ende neimt alle de dāghen
dijs levens Gods rechtverdigheyt hooz v' / ende
laett hem also gheheel dijn zaligheyt werken duet
Jesum Chzistum / ende rust in dien.

C Teghen dit ghebod doen/

Alle de ghene die des zondaeghs/ia altijds waer zy
conné ende moghen / Gods woird niet en hoozen
om daer duer gheleerd te werden . Ende die alleen
Proue. iij. op haer eyghen wijsheyt betrauwé . Ende die haer
Eph. ij. goede ghewerken/en zyer hebben/niet Gode/maer
Cobi. ij. haerzelven toeschryven . Die oock des zondaeghs
ende op ander inghestelde vierdaghen / haren tijd
berlyten/in alder traegheyt/ in dzonken dzynken/
ydelen clap/ tuuschen/ spelen/ vechten/ danssen en
dierghelyke boosheyt/den dagh meszukende/ ghe=
lijckmen daghelix in ommeganghen / kermessen /
ende hooghe feestdaghen ziende es/ daermen/ ghe=
lijck de Drophéte zeght / zeer acht lieren / haerpen/
Ezay. 6. bommen/ fluten / en zeer te dzynken/ maer op den
aermen slaet lettél iemant gade/ dat zys te bet had=
den. Ende overbzijnghen also haren tijd in alder
ongherégheltheyt/ende ongoddelicx levens/ als zy
behooren op zulke daghen meest. Gods woird te
gaen hoozen pzediken / aelmoessen te bedeelene/
aerme ende cranke te gaen viziteirne / God te dan=
ken ende te loven / ende haer zonden te biechten en
te beweenen/ die zy de voozgaende weke zoudé mo=
ghen ghedaen hebben . Ende daerom ghelijck=
men met rechte wel zeght/zo en eyft niet den
zondagh / maer den zoendagh ghehee=
ten/wát hem dá een mensche prin=
cipalic behoord met God
te verzoenen .

Deu. xxi.

Gene. ix.

Dat vijfste ghebod leerd subiect ende onderdanigh te zyne / in ald ootmoedigheyt / ons anders / als vader ende moeder / ende der overheyt / altijd inde vzeze Gods / en luud aldus. Eccī. iij.

Eerd dijn vader en dijn moed / op dat ghy moight lāghe lebē op der erdē / de welke v dijn heere dijn god ghebē zal. Titū iij.

Dat es.

Helpt / diendt / boedt v anders / die v opghebzaght hebben / in al haer noodē / ghelijc zy v ghedaen hebben. Bewijst eerwerdigheyt dynē zielbewaerders / als pastozē / Priesters / schoilmesters en allen bercondighers vanden woirde Gods / ia met dobbel der eeren zalmenze eere / dat es / niet alleene en zal. Eccī. viij.

inē haer leerijnghe en onderwijs onderdanigh we i. Tim. 6.

zē/ ende ghehoorzaē zijn/ maer ooc mede zalmenze
tydelic boede/ en onderhouden vā aller nooddorst.

Hebr. xlij. Zijdo oock onderdanigh der overheyt / als keyzer /
Rom. xlij. Conijnc/ pzince/ heere en toet/ in tetalē vā schat-
tijnghen/ tollen/ trybuut/ en andersins. En ooc me-
de meester en vzauwe/ altyd metter vzezē Gods.

Teghen dit ghebod doen/

Ecci. iij. Alle de ghene die hem haer anders schamē in haer
aermoede/ of dieze vergrāmen/ bloukē/ teghē murs
murēre of rebel ballē / Mozt die de dienars vādē
woirde Gods blamēren of verachtē. Item alle de
ghene die teghen haer overste eenighe opzoer / ofte
tweezacht maken / al warē zy ooc quaed en boos.

j. Petr. iij. Die meester en vzauwe niet en willē verdraghen /
noch ghehoorzaē zijn. Die ooc dē audē caluwaert
Leui. xix. niet en wijct/ met alder reverēce hem eere biedest.

ij. Reg. iij.

Gene. iij.

T Zeste ghebod / leerd paeps ende eerbzachtig:
hept met eenen ieghelicken / tzy vziend of
byand / ende luud aldus.

Rom. xij.
Job. xxij.
psalmoz.
xxiiij.
Wetze. xij.

Ghy en en zult niet dooden .

Dat es.

En dzaeght noch haet noch nijd / en kijft / noch en
becht / noch en schimpt met iemant . En spzeicke
gheen achterclap / noch en zijt niet wzaecghierigh .
Jont / weynst ende doet wel die vbenyde . En zijt
niet afionstigh / noch inderlick in woirden / wer-
ken / noch oock metter herten / duet quaden wille /
of begherte.

1. Petr. ij.
Wacth. v.

Teghen dit ghebod doen

Alle de ghene die quaet met quaet willen wzeken
ende verghelden . Die hem op haren naesten ver-
grammen . Die iemant dzeeghen / greten / of byna-
men tot schimps . Die haers naesten ghebzeck ont-
decken / ende verwoyten . Die haren byand niet en
vergheden / noch booz hem en bidden . Die kyven /
bechten / wonden ende dierghelyke . Ende niet al-
leene en doet hy teghē dit ghebod die dit doet / maet
oock die niet en belett / al dat boitschzeven es / waer
hy can ofts magh . Tegen dit ghebod en meldoen
herten en wet niet / als zy dat zwoerd van iustis-
eyen te rechte ghebruken / in t punieren der
overtreders / ende in t bescheyme der
goeder ende dueghdelicker
menschen .

1. Petr. liij.
j. Joā. iiij.

Lactā. de
berōcult.
libz. vij. ca.
xj.

Rom. xlij.

ij. Reg. 7j.

Qu. 77b.

Ezay. 4.
Matth. 6.
Psa. 139j.

Dat zevēste ghebod leerd schaemte/ eerbaers
heyt ende zuverheyt in woirden/ warken
ende ghedachten/ ende luud aldus.

En doet gheen overspet.

Dat es.

Ephe. 11j.
1j. Tim. 11j
Eze. 26j.
Bewaert b' bij zinnen van alder onreynigheyt/ en
bouwerpē. Schuwet alle overdaet ende leckernye
vā spyze ende dranc. Schuwet ooc alle ledigheyt/
en occasyē die ter onzuverheyt berweckē moghē.

Teghen dit ghebod doen.

Webz. 21j.
Alle de ghene die buten den ghecircloifden hutwes
licken staet/ of met onghelyke creaturen/ in onreyn-
igheyt herkeeren/ teghen naturen ende der wet
Gods. Die ander menschen tot oncuusheyt vers-
weckē/ duet liedekens/ referenyē/ onerbaer woirs

ben/gesten in t'zaghen/ghezichte/ of antastijnghe.
 Die alle gulzigheyt/dzonkenschap/overdact/leig- **Amos. vij.**
 heyt ende alle bleesschelicke wellusten (wát die der
 onzuverheyt voetsel gheven) niet en schutwen.
 Ende onder dit ghebod werden begrepen v'auwé
 vercrachten/hoereren/boeleren/ onzuver plaetsen/
 als bozdeelen/oneerlicke pistav'ernen/ heymelicke
 sluuphouken ghedooghen ende toelaté in een stad/
 het welke zijn moozdculen der menschen/ tot bers-
 deren van goede/lijf ende ziele. Ende niet alleene **Roma. ij.**
 en zijn hier in beschuldigh die dit doen / maer oock
 diett laten gheschien / ende niet en beletten / waert
 hemlieden moghelick es.

Jofue. vij.

Gen. xxiij.

Dat achtste ghebod / leerd mildheyt/ gheion: ij. **Coz. ix.**
 stigheyt/ liberaelheyt/ ende duer eenen **ps. xxij.**
B ij.

men gheest/niet te achtē den rīschō/ēk luud aldus.

Leui. xix.
Zacha. b.

En doet gheen dieberye.

Dat es.

En zift niemant schadelick/maer boozdert/helpt/
raedt ende deeld gherne mede/van al tgheint dat
ghy van God meer ontfanghen hebt dan een an-
der/het zy in tydelicken substancyen/of in gheestes-
licken gaven/als leerijnghe/wijsheyt/ende goeden
raed. Ja leend elken diet begherd/sonder wouker
of eenigh vergheld.

Matth. 6.

¶ Teghen dit ghebod doen/

Alle woukerers. Ende de ghene die haren naesten
valschelic bedrieghen/met listen/of pꝛactykē schals-
kelic/in theymelicke/of in topenbaer. Ende die an-
deren haer goed ontvindē/duer valsche leerijnghe/
pꝛoces/ghewichte/mate/mūte of coopmanschap.

Leui. xix.

1. Joā. iij.

Die den aerbeyd onthauden/of schuld loochghe-
nen. Die haren naesten ghebzeck zien lyden/ende
niet en helpen naer haer vermoghen. Die eens an-
ders verlies niet en waerschuwet/daer hy can

ende magh. Ende hier onder werden begre-

pen alle quistijnghe tondomme van goe-

de/ende onbehoozlic ghewin/waer-

met datt zy. Doc mede al

tgheint dat tēr ghierig

heyt strecken
magh.

Dan. xiiij.

Dat neghenste ghebod leerd altijds en over-
al gherechticheyt in woirden / zonder doob-
belheyt des herten / ende luud aldus.

Psal. liij.
lxvij. lxvij.
xcvi.
Nebz. xij.

En spreickt gheen valsche ghetughe-
nessen teghen uwen naesten.

Pzo. xxx.

Dat es.

Werd alle lueghentale / ende spreickt altijds de waer-
heyt / niet anziende gheld / goed / ghiften / ionste / of
persoon / vzienschap / of vyandschap / altijds met
ghestichtigheyt. Doc niemāt vrezende / noch ach-
tende verlies van lyve / ofte goede. Altijds gherech-
tighlic bonnessende / zonder eenigh wt nemen van
persoonen. Ende latende alle ydel fabulen ende
clappijnghen / spreickt altijds ghestichtigheyt voir i. Petr. iij.
alle menschen.

Ephe. iij.

i. Petr. iij.

¶ Teghen dit ghebod doen/

- Matth. x.** Alle de ghene die de waerheyt verzwopghen/ of ver-
cozten. Of die Gods woird qualic interpreteren/
treckende dat tot haer ghierigheyt/ en niet tot der
eeren Gods/ noch tot ghestichtigheyt/ ende leerins
Saplen. j. ghe haers naesten. Die valschelic lieghen by costus-
men in trecht/ of elders. Die met twee tonghen
Eccel. b. spreken. Die haers quaets berommen/ ende ande-
ren pypze in haer boosheyt. Die in d'een hād vier/
Ecci. ij. ende in d'ander twater dzaghen/ zijnde dobbel van
herten/ of met allē winden waeyende ghelijck ver-
raders pleghen.

Acto. viij.

Genel.
xxxij.

Matth. 6.

Dat thieste ghebod leerd verachtē al tgeins
dat berganghelic es/ of te begharen dat
eens anders es/ ende luud aldus.

Ghy en zult niet begherē thuus dijs
naesten / noch zijn huusvrouwe / noch
knecht / noch maerte / noch zijn ezel /
noch zijn osse / noch iets niet van dat
zijns es.

Dat es.

Zijt te vreden met dat v God verleēd / tzy lettēl of Luc. vij.
Heb. xiii.
1. Tim. vj.
bele / niet weynschende noch willende / vā dies een
ander bezitt. Maer hebbende cost ende cleederen /
niet voozder achten al dat verganghelic es / zouckt Collo. iij.
ende begherd / tghēint dat eeuwigh es.

¶ Teghen dit ghebod doen /

Alle de ghene die duet een ghierigh herte niet om
berzaden / niet alleene ander lieder goet en rooven /
noch en stelen met forzsen / gheweld / of andersins /
maer ooc / die maer inwēdighlic metter begherten
zulc doen zouden / waert hem moghelic. Want
ons zalighmaker Jesus Christus zeght zelve int Matth. v.
Euāgelye / Niet alleene die eēs anders vrouwe be-
kēd metter daet / es een overspeilder / maer die eens
ands vrouwe aanziet om die te begherne. Zo es dā Ecci. xij.
dit leste ghebod vāder begherlicheyt / de somme / en
tbestuut vā allen dē anderē voozgaendē ghebodē.

¶ God spreickt Deut. vj.

Deze woorden die ick v ghebiede / zuldij ter herten
nemen / ende ghy zultse uwen kinderen vertellen /
ende zult af spreken als ghy in v huus zijt / of ach-
ter weghe gaet / als ghy slapen gaet / of als ghy op-
staet. Ende ghy zultse binden tot eenen tecken

B iijf.

op b hand / ende zy zullen een ghedifakteenken wes-
 zen booz uwen ooghen / ende ghy zult se schyve op
 de posten / ende an de poorte van uwen huze.

j. Reg. vij.

Lucq. x.

Deut. iij.

DEze boozgaende thien gheboden gaf God
 de heere Moyses zynen knecht / ghelike wy
 boozen verhaeld hebben / in twee steenē ta-
 felē / waer af d'eerste in haer begriipt / het eerste en
 het meeste ghebod / daer Jesus Chzistus af spreick
 zegghende / Ghy zult beminnen uwen heere uwen
 God / wt al uwer herten / wt al uwer zielē / ende wt
 al uwen ghedachte . Dit meeste ghebod ende soma-
 me der eerster tafel / begriipt in hem vijf ander spes-
 ciale gheboden / inde welke wy bekennen ende lee-
 ren / wat wy schuldigh zyn te doene / of te laten / in
 tghaint dat God onzen hemelschen vader angaet.

Ende de tweede tafel / begrijpt in haer het tweede
ghebod / den eersten ghelijc te wotene / Ghy zult bes
minnen uwen naesten ghelijc u zelven.

Dat es.

Al dat ghy wild dat u eē ander doet / dat doet hem. Matt. vij.
Dit gebod begrijpt ooc in hem / vijf ander ghebo
de / inde welke wy bekenne / wat wy schuldigh zijn
te doene of te latene / in tghaint dat onzē evē men
sche angaet. Zo dat in deze twee gheboden / begre Rom. xij.
pē werdt de ghehele wet / ende de Propheten. En
een ieghelic mensche magh lichtelick begrypen / hoe
datter / al zijn de woerden lettet / alderande manie
re van duerghdelickē ghewerken en gheboden / die
men eenen mensche zoude moghen ghebieden of te
gheneen / zeer zuwerlick in begrepen ende besloten
worden / om met God en met onzen ewen naesten /
wel ende godvuchtelick te leven ende te staerven.
Tot den welken s' onderhaudene / zo wie zijn vter
ste vermoghen daer toe doet / hy en zal niet een hu
re dowen rusten / inde welke hy moght zegghen /
wat moghte ick gods doen / om God te behaghen
ende te dienen? Niemand en zy ooc verwondert / al
en vind hy hier niet / waer duere wy ons zelven iek
doen zullen / tot onzē behouf bevolē staende / maer
wat wy anderen te weten eerst God / ende daer na
onzen naesten doen zullen. Zo dat al waert / by ma
niere van spreken / dat een mensche blind ware / zo
magh hy hier wt nochtans lichtelick hooren / sien
ende bemerken / hoe dat de verbullinghe der wet /
gheleghe es inde liefde / niet onzels / maer tot an

deren. Maer tot men wel niet goeder reden zeg-
ghé magh. Die leift alverbest die anderé leift. Me-
derom/ die leift alver qualicst die hem zelven leift.
Ende daerom canmen hier wt zien hoe lettel men-
schen datter wel ende dueghdelic levé/ het welke de

Roma. iij.
Psalmoz.
xiiij. liij.

Prophete David / en S. Pauwels wel te rechte
zegghé/ Niet een en leifter also hy behoord/ na wt-
wypzen en heersch vā deze voozgaende x. gheboden/

C Moght iemant vraghen.

Wat raed/ leifter niemant/ also hy schuldigh es/ en
behoord te leven/ ende inde wet staet beschreven/

Galat. iij.

Uermalecndt es de mensche/ diett niet al en huls
bzijnght metten werken/ datter inde wet gheschre-
ven staet/ Wie cander dan zaligh ghewezé/ moeten
wyp dan alle verdomt zijn: Hoord/ S. Pauwels

Roma. xi.
Galat. iij

totté Romeynen/ God/ zepd hy/ heift alle mēschen
onder de zonde besloten/ ende dat duet de wet (de

Roma. iij.

welke ons/ ons zonden te kenné gheift) op dat hy
elc ontfermen zoude/ ende dat duet tgheloove/ in
Jesum Chzistum onzen verlosser: Duer den wel-
ken/ al tghēint dat de vleeschelike menschen/ niet

Acto. xliij.

maghtigen waré/ in toulbzijnghe vander wet/ nu
al vervult en bulbzacht es vooz os/ duet zijn dood
verwinneñ helle/ zonde/ duvel/ en eeuwighe dood.

C Angaende den tweeksté artycle voo-
zen verhaeld/ S. Pauwels spreickt
totten Galaten in tderde capittel/ De
rechtverdighe leift wt en ghesoove.

Zo moet dan een ieghelick mensche ghelooven/
 wild hy vooz Gode rechtverdig ghewonden zijn.
 Ende anghezien dat tzelvde gheloope moet comen Roma. x.
 duer tghelooz vā diesmen behoord ende schuldig
 es te ghelooven/ zo hoord/leerd en verstaet in tna-
 volghende onderwijs/ ghenamt Simbolum apo-
 stolorum al tghaint dat p̄ncipalic eenen ieghelic-
 ken van noode es te gheloové. Het welke ghedeeld
 es in dzyen/ghelykerwijs, datter duer bekend wer-
 den/dyz persoonen/in een onwerscheeden godheyt. i. Joan. 6.

Genel. j.

D At eerste deel des kersten gheloofs maect
 mencye vandē eerste persoon der heligher
 Dyzvuldigheyt/ God den hemelschen va-
 der/ende luid aldus.

Ic gheloope in God dē vader almag- Wala. ij.

300. XXXIIII. tigh/Schepper des hemels en der erdē.

Wat es.

Ick ga af den byand vander hellen / alle afgoderye
inwendigh ende wtwendigh / alle tooverye / quaet
gheloove / ende alle valsche leerijnghe / die Gods
woird niet en es. Ick gaets alle creaturen af / die
inden hemel boven zijn / of inder ærden beneden /
ooc mede my zelven / als van my zelven. Ende ick
hauds my anden eenighen / onzienlicken / ende on-
begryppelicken / almachtighen / die sonder beghin en
sonder hende es / diett al ghemaect heift / datter ghe-
maect es / ende diet al regierd naer zynē Goddelic-
ken wille / ende voirzienigheyt .

Matth. i.

Cap. vij.

Dat tweede deel des gheloofs es / vanden
tweesten persoon der heiligher dypvuldigh-

heyt / God den zone / God en mensche Iesus Chri-
stus / onzen zalighmaker / ende luud atous.

Ik gheloove in Iesum Christum den
eenighen zone van God den vader /
onzen heere / die ontfanghen es van
den helighen gheest / ghebozen vter
maghet Maria .

Dat es.

Ik gheloove ende bekenne metter herten / ende bes-
lyde metten monde / dat Iesus Christus die de
Joden ghedoodt hebben op den goeden bypdagh /
dat warachtigh woird en zaed / dat Abraham Isa-
ac ende Jacob onzen voorvaders beloift was / es
de warachtighe levendens Gods zone / God ende
mensche. Zonder welken niemant tot God de va-
der en gheraect / noch zaligh en werd / duer eenighe
zake die herte magh ghepeynzen / of mond ghespre-
ken / dan alleene in / ende duer dezen Iesum Chri-
stum / heere ende zalighmaker aller kersten men-
sche. De welke my tot behouf ende noodzake ont-
fanghen es / duer den helighen gheest / hove alle ver-
stand / ende zonder mans toevden / of vleeschelicke
cracht. Om dat hy mijn ontfanghenesse / ende aller
menschen die in hem ghelooven / die in zonden ghes-
chied es (tot gracyen wantt hem also gheliefde)
zuveren ende gheestelic maken zoude. Ik gheloo-
ve dat hy my es ghebozen vander onbevleeter / zu-
ver ende vul alder gracyen maghet Maria een zo-

Joā . xiiii.

ne Gods in God zijnde van inder ewigheyt / een
 zone des menschen / nu mensche ghe worden / op
 dat hy ons make kinderen Gods. . . . . Van eender
 maghet / op dat hy ons zuverte van onze zonden
 ende besmetteden.

Luc. xxiij.

Matth.
 xxviij.

Ende es ghepassijt gheweist ons pon
 tius Pylatus / ghecruust / ghestorven /
 ende begraven / daelde ter hellen.

Dat es.

Ic gheloove dat hy heist gheleuen booz mijn mes
 daed / die schandelike tormenten der galghen des
 crucen / te niet makende daer duere alle de tormen
 ten der ewigheit verdommissen die ic verdiēt
 hebbe. Hy es ghestorven / duer zijn dood te niet ma
 kende tverband der ewigheit dood / ende verdoms

Esay. liij.
 Apoca. b.

deelen de leuende ende de doode. De leuende dat
 zijn alle ghelooighe kersten mensché. En de doos
 de/dat zijn alle booze en onghelooighe verdomde
 menschen. En zal dan zegghé totten ghelooighé/ **Dat. 77.**
 comt ghy ghebenedijde mijns vaders ende bezitt
 dat ryke/dat ulieden vanden beghinne bereed ghe-
 weist heift. Maer lacen totten verdomden zal hy
 zegghé/ Gaet ghy bmaledijde in dat ewigh vier/
 het welcke de duvel bereed es/ende synen inghelen.

Dat. 78.

j. Co. 5.

Dat derde deel des gheloofs es vā God den
 Helighen gheest / den derden persoon der
 heligher drypuldigheyt / alle disack heligh
 makende/ende luud aldus.

**Ic gheloobe inden helighen Gheest.
 Een ghemeē helighe kerke. Een ghe-**
C.

meenschap der helighen. Een berghe vinghe der zonden.

Dat es.

Ick gheloove dat niemant tot God den vader en
sont noch en gheraect/dan confozmelic in twerck
en middele des helighs gheests/de welke met God
den vaders duer Iesum Chyristu/alle dijnc es doen
de/en levendigh makende/ zonder den welchen niet
levendigh noch heligh en es. Wloozt zo gheloove ic/
als dat hier op der arden een ghemeê kerstê vergade
rijnghe es/de welke anders niet en es/dan een ghes
meenschap/in tlichaem en bloed Chyristi Iesu / der
helighen gheloovighen kersten men schê verzaems
gheestelic in eenen God/ in een gheloove / en in een
doopsel. Van welcke vergaderijnghe Chyristus Ie
sus thooft es/de welke ooc duer den helighê gheest
gheregierd/en daghelicx vermeerdert werdt / duer
d'administrace der heligher sacramêten en miste
ryen elkê bederld duer de hand der priesters/ admi
nistrateurs ende pzedicanten des woirds Gods.
Wloozt zo gheloove ic datter niemant zaligh / noch
behaudê wezê en magh / of hy en werde een medes
led bevonden met dezêr vergaderijnghe / ende dat
noch Jode/noch Turck/noch ketter zaligh wezen
en magh/ten zy dat hy eerst werde gheresôllyciert/
ende overcomme in/en metter zelve heligher vera
gaderijnghe. Ende welke en nieuwers el / berghe
vinghe es van zondê/wat zy van Gode de suetels
en maght ontfanghen heift van te binden en onts
binden. Dit es de eenighe bzuud en lief ons herren

Wat. 24.

Jesu Chyristi / de welke niet verciert en es met blin-
 ken costelicke / noch vergâghelicke zaken dezert we-
 relde / noch hebbest dominacye / noch heerschappye /
 in rijcdoemen / consyncrijck / gaud / zelver / of costelics
 ke ghesteenten : maer es so woort / soacht / so volght /
 benaudt / en so dauwen : Ja nalic gheheel bedect en
 so bozghen / mesmaect vâ bloede dier lydē / vanden
 gherēpobeyrdē en onzalighē menschen. Der welc-
 ker zekerste teekē / om die te kennē / es tvercsovdighē
 en belydē des Cuâgelijs / in woirdē en ghewerckē.

Ezechiel.
xxvij.

Joan. 6.

**De berryzenesse des vleeschs . Ende
 een eewigh leven.**

Dat es.

Al ghelooft voort / als datter een generael opsta-
 inghe / en berryzenesse gheschien zal vâ allen men-

C ij.

schen die ooyt waten / of emmermeer zijn zullen.
 Zo dat dis ons corruptyble / en vergâghelic bleesch
 ende lichame / naer dattet dood verrott / ende ærde
 ghewozden zijn zal / zal wederom levendigh wer-
 den. Welc levert ic gheloove vaste / der zielen met-
 ten lichame / datt nemmermeer hende nemē en zal.
 Den zalighen in ewigher blyschap. En dē ðdom-
 dē in ewigher dzoufheyt. Die dit te bullē bekend,
 zeght S. Ignacius / ende ghelooft / die es zaligh.

Epist. ij.

.. **C**angaende tderde deel en artycle
 boozē verhaeld / zo leerd ons Christus
 int Euangelye / ende spreict / Bidt / op
 dat ghy in gheen becozinghe en valt.

Luc. xij.

Luc. xij.

Wlaernemende t'woirdt vā hē die niet lies-
 ghen en magh / laett ons mettē vader van

den bezetenen Jongman God bidden / zeggende / **Luc. xvi.**
Heere versterckt ons gheloove / want zonder v en
vermoghē wy niet te doene / zo ketpigh / zo ghes
corrompeird en bzoosches onze nature . Ja duer
haerselvs liefde heel verblendt / zo datze wt haer
zelven niet en can willen / noch den wille Gods ons
derdanigh ghezijn / zo verre es onzen zin ende ghes
neghentheyt / vander eerster onnoozelheyt afghes
keert / in toverterden banden gheboden Gods / by
onzen eersten vader Adam : Zo dat waert by aldiē
dat wy teghen onze vyāden (het welcke ons te doe
ne staet / also langhe als wy hier in dit sterfluc licha
haem ghecleed gaē) den duvel / de wereld ende onse
eyghen vleesch stryden ende bechten moesten / met
ons eyghen vermoghē / zonder de hulpe ende by
stand van God / wy zouden ter stond inden eersten
assault ende trompetslaghe beide wapen ende schild
ter neder werpen / ende als gheheel desperērende /
den moed verlozen gheven / ende ons zoo laten ver
winnen / zo datse over ons dominēren / ende lichte
lick heerschappye hebben zouden . Maer de gra
sye Gods wārkende in ons een oprecht gheloove
ende hope / midse werken der liefden / vermagh alle **Marc. ix.**
zaken in ons / die ons anders onmoghelick zouden
zijn te vulbzijnghen . Nu op dat wy dit gheloove
niet en verliezen / ende in ons oock niet en verflau
we noch en vermindere / maer meer wasse en vzugt
baer werde / zo esset niet crachtigher / oirboirlicker
noch ooc noodzakelicker / dan God zonder aflaten
te bidden . Want de heere Jesus zeyt zelve / zouch **Luc. xj.**

C iij.

ende ghy zult bindē/ clopt ende v zal openghedaen
 werden/bidē ende v zal ghegheven werden. **Maer**
 die **God** hertelic bidden wild/ moet aldus ghesteld
 wezen. **Ten** eersten zo moet hy vierigh ontste-
 ken wezen/ met herten betrouwende ende gheloo-
 vende op de belofte / die hem **God** beloift ende toes-
 zeght/ zonder hem eenighen tijt te stellen van ver-
 hoorzē te werden. **Ten** tweeften/ zo moet een
 mensche bekennen ende ghevoelen zijn eyghen ghe-
 bzeck ende cranckhēyt / ende hem kennen helpens
 van doene te hebben. **Mant** ghelijck wy lezen de
Ware. ix. cranke behouft den medecijn alleene / en dien wild
 hy ooc gherne helpen / ghelijc ons de ghebenedijde
 de moeder en maeght **Marpe** zelve ghetuught in
Luc. ij. haven zanck/zegghende. **Den** hongherighen heift
 hy met goede vervult / ende heift den ryken ydel
 wegh ghezonden. **Wat** batet dat ghy bidt / wāneer
 ghy niet en bekēd dat ghy ghebzeck hebt? **Eyst** niet
 met **God** bespott / hypocryze / ende gheveynsde
 bedijnghe? **Moght** iemant vraghen / hoe ende in
 wat manieren zullen wy tot **God** bidden / om te
 vercryghē tghēint dat ons noodzakelic es? **Hoord**
 op dat ghy messchien niet en bidt dat v onghēoirc-
 loift oft niet huerbuerlic/voor tghēint dat v nood-
 zakelicst ende meest proffytelick ware. **Mant** daer
 wt cōmet dicke wils dat ons **God** niet en verhoord/
Joan. iij. ghelijc **S. Jacob** zeght / want wy qualic bidden.
Rom. viij. **Ende** ghelijc **S. Pauwels** zeght / wy zelve en wes-
 ten niet wat wy behoortlic moghten bidde. **Ende**
 daeromme zo heift ons die opperste docteur ende

meester Jesus / als alderbest wetende wat ons zaa-
 lighst ende proffytelickst zoude moghen zijn / een
 waerachtighe reghel ende manniere van biidē bes-
 Ichzevē ende gheleerd / zettende ons God zynen hes-
 melchen vader tot een oogghemere / totten wel-
 ken wy ons herte ende inwēdighe ghedachtenesse
 opheffen zonden / tot hem daer bovē inden hoogh-
 sten / wy die hiet in dit dal der tranen aerbeyden eek
 met zonden beladen zijn . Ende hy zeght / als ghy
 biidden wild zo bidt aldus .

Psal. cxliij.

**Ons vader die zijd inde hemelē / Ghe-
 helicht zy uwen name /**

Nu es te noteirne / ghelijck boozen ghenough
 verclaert staet / hoe dat een oprecht ghebed / nema-
 mermeer gheschien en magh / zonder eerst te beken-

C iij.

nen ende te belyden zijn eyghē ghebzec. Ende daers
omme hebbe ic voir elck popnt van tghebed ons
heeren/ een cozte beclaghijnghe en̄ biechte ghesteld/
tot verweckijnghe der zondigher conscyencye/ om
dies te vierigher tot God te bidden / ende hulpe te
begherē. Ende daer na tinhaud ende tbewijs van
dien zuverlic wtghelept en̄ bediedt ter eeren Gods
allen menschen tot huerbuert ende ghestichtigheyt.

**Eerst op dat pooynt / Ons vader die
zijt inde hemelen.**

Biechte.

Dbermhertighe ewighe God / alderliefsste vas
der/ vanden welken alle vaderlicke ghenade/ trau
we ende goed comt/ in hemel ende in ærde. **Ic** aers
me allendighe ende snoode mensche / bekenne ende
lyde vooz uwe vaderlicke ghenade/ als dat ic als de
verlozen zone / al uwe vaderlicke liefde ende trau
we veracht/ ende my teghen v onghewoozsaem be
wezen hebbe/ ende v woirdē ende vermanijnghe
niet anhoorz / maer de stemme der vzeder hebbe
ick naer ghevolght / ende meer der menschen leere/
dan uwen gheboden anghehanghen. **D** goeders
thieren lieve God/ onzer alder vader/ die uwe wel
daden bewijz/ zeer menigfuldelic/ ende uwe gaven
deelt also wel den quaden als den goeden / ia zom
tijds den quaden meer tydelic/ dan den goeden. **Ic**
bekenne ende belyde vooz v / als dat ic ander men
schen/ niet als mijn broeders lief ghehad / noch als
v kinderen gheert en hebbe. **W**ær hebbe my in

hooverdigheyt mynē bzoed overbarigh ghemaect/
hem veracht/versteken ende benijdt/ghelijc die on-
ghetrauwe dienær ende knecht zynen mebzouderē
dede int Euangelye. Ende belyde voozt/alder ghes-
ionstigste ende liefhebbende vader / hoe dat ic eerst
raed ende hulpe byden creaturen ghezocht hebbe/
hier beneden inder ærdē/ende niet by v die daer bo-
ven inde hemelen ewigh en almachtigh zijt / ende
alleene vermoight/ende wild helpen / als een goed
vader van ons allen. Ic hebbe meest alle mijn ghes-
dachten / ia lacer herte / zin ende moed/ende alle bes-
ghette op erdsche/tydelicke en wganghelicke dijn-
ghen gheleyd/ende niet an v inden hemel opghehes-
ven/ghelijc elc schuldigh es/ dies roupe ic ghenade.

Matth.
xliij.

Ghebet ende biechte.

D lieve vader / ghy hebt ons wt uwer goeder-
thierenheyt vā niet op ærden gheschapen/ende om
niet/wt uwer grōdeloozer ontfermhertigheyt vā
der ewigher dood/die wy schuldigh waren ende
verdiend hadde/verlost. **D** goede vader wy en zijn
niet werdigh v kinderen te zyne / want wy hebben
ghezondicht teghen dijn gherechtigheden. **N**och-
tans wt bevéle dijns eenighs zoins / so zegghen
wy stautelick/ons vadere. **D** ghy trauhertighe va-
der/wat zullē wy v weder gheven vooz uwe groo-
te liefde/dat ghy ons duer uwe ghenade ende zons-
derlinghe goedheyt / hebt maght ghegheven uwe
kinderen te zyne/ende ærfghenaem te werden van
uwen ryke/ met uwen lieven zone Jesu Chzisto?
Ghy zijt inder waerheyt ons ghetrauwe vader/

Psal. cxv.

want ghy dzaecht ons als een goederthieré vader
 zijn kind in synen armen / ende ghy leedt ons met
 uwer rechterhand / dat wy niet gheheelick (al eyse
 dat wy zomtjids wat wt cranckheyt subbelen)
 ghebzoken / noch van onzen byand verdozven en
 werden. Ghy behoedt ende bewaerd ons / ghelijck
 den appel dijnder ooghen / ende die ons aentroert
 vader / die roert v aen. **O** milde vader hoe rykelick
 hebdy v kinderé begaeft / metter heelzamer spyzen
 dijns Goddelick woirds / want nu ter tijd zitté die
 aermen / zy eten ende werden verzaedt / ende loven
 v heere / met allen dien / die naer dzyvinghe dijns
 helighs gheests v met gheheelder herten zouken.
 Ghy hebt ons dat levende water ghegheven / daer
 mede wy den dzooghen dorst / zonder verlaet mo-
 ghen blusschen. **O** vader hoe vter maté vziendelic
 roupt ghy ons duer den **Prophete Eryas** / zeg-
 ghende / Alle die dorstighen comt totten watere / en
 ghy die gheé gheld en hebt / haest v / coopt ende eitt.
 Comt coopt zóder gheld ende zonder wisselijnghe
 wijn ende melck. **Maeromme** verterd ghy v gheld
 ende niet in bzoode. **Ende** uwen aerbeyd / ende niet
 in verzaedtheyt. **H**ord my ghy / hoorzende en eitt
 dat goede / ende uwe ziele zal haer verlustighen in
 vetheyt. **B**uught togh v oozen tot my / hoorz / ende
 v ziele zal leven. **Ende** ick wil met dy eenen eeu-
 wighen vrede maken / die ghetrauwe bermhertigs
 heyt **David** beloift. **Daeromme** milde vader belys-
 den ende eeren wy v ghelijck de kinderen haren va-
 der hier op der arden. **Ghy** woint in die hemelen /

psal. xvi.

Zach. ij.

psal. xxi.

Ezay. lb.

E. echle.
 v. viij.
 ii. Re. viij.

met dynen Anghelen/ die onbeswaert zijn vanden
bleessche/ maer lacen wy wonen op dezer erden / in
deze allendigheyt / in alderley teghenheyt / anstoot
ende becozjynghen. Wy behooren oock hemelen te
zyne/ afghesneden van allen werclicken ende ærds-
schen beveleckheden / ende eenen reynen heiligen
tempel uwer hoogher maiestejt / **Apoc. viij.**
Ghelijck ghy bes-
loift hebt / zy zullen mijn volck zijn / ende ick wil
haer God zijn / ende wil in haer wonen en by haer
wezen totten hende des wærelde. **D**alderwijste
vader ghy kend ons crâcheyt / hoe datter in dezen
zwaren bleessche niemant reyn en es / niemant ons
schuldigh tot hem selvê vooz dijn aenschijn. **Al on-** **35. lxiij.**
ze gherechtighede zijn als een onreyn clead / eender
maendzuchtigher vzauwen. **W**at ons iet voozd te
bzijynghen / daer duere wy rechtværdigh moghten
wezen / en hebben wy niet met allen. **W**at alle onze **Trons. 6.**
voozvaderen hebbe ghezondight / en zijn al te zamê
afghewecken en onnut ghewozde / ende niet een en
wasser die goed dede / maer ghy heere hebt ons ghe-
rechtværdigh / ende ghezuvvert / zo dat wy hemelen
zijn en een ryke daer ghy in zitt . **E**n ond uwe voes-
ten hebby d'erde tot eend banc / zo dat wy gheheelic
en al te male onder uwe maght ligghê / met bleesch
en bloed / niet zouken onzen lust en eyghê beghær-
te / maer uwê wille : niet de dijnghe die hier zijn op
dezer wereld / maer die indê hemel zijn / daer dijn zo-
ne **J**esus zitt tot uwer rechter hand . **D**ê hemel en **Eccl. xliij.**
tfirmament met ghestadighê loope es v ghehooz-
zaem / en diend ooc ons onverdzietelic / gheven ons

schijn en licht inde wereld/ alle menschen tot hure
duer/ zo wel den quaden als den goeden/ waer mes
de wtghedzuckt/ ende alder wereld te kennen ghes
gheven werdt ende bstuught / dyne groote ghenas
de/ ontfermhertigheyt ende dueght. Alder gheions
stighste vader/ gheift dat wy also uwer Maiestept
ende alle menschen om uwen wille/ nerstelick die
nen/ beede quaden ende goeden / gher echtighen en
ongher rechtighen. Ende b goddelicke eere zonder
eenigh verdoet (ghelijc als de hemelen) voir allen
menschen stantafstelick wttroupen/ daer duere ghes
prezen magh werden uwen grooten name/ en ghe
loift inder eeuwigheyt. Want tot uwer eeren/ ende
om b te kennen ende dienē/ zijn wy van uwer goes
derthierenheyt gheschapien ende ghemaect.

Pla. 111)

Lactant.

Ghehelicht zy uwen name.

Biechte.

O hemelsche vader/ heere God/ wiens name es
boven allen anderen namen ghebenedijdt inder ees
wigheyt / en ooc over my in doopsel angheropen.
Ic belyde booz b/ dat ic/ wee my / den zelven name
niet groot gheacht noch gheert en hebbe/ zo ick be
hooze. Maer hebbe my zelve alle eere verwaendes
lick toegheschreven/ en my in mijn ghewerkē ende
anderen uwē gaven verheven ende beromt. Daer
toe oock uwē name tot een dexcel mijnder afgode
ren/ tyzannye/ schalcheyt ende bouveryē / ooc mes
de duer hypocryste/ zwoeren/ blouken/ murmurē
ren/ ende ydel clappijnghe / grootelic tot ydelheyt

meßzuuckt ende onteert/ ick roupe ghenade.

Ghebed ende biechte.

Dynen naem vader werde ghehelicht / ende in der eeuwigheyt groot ghemaeckt / want v behoord toe alle prijs en eeuwighen lof / maer ons alle schande en confuzye / wát al dat wy zijn / dat zijn wy wt uwer ghenaden. Ende al wat wy ontfanghen / dat ontfanghē wy wt uwer milder hand . Zo dat hem niemant zins en behoord te berommen als of hijt van hem zelvé hadde. Maer ghy opend uwe hand / ende vervuld alle dierē met zeghenijnghe en benediccpen . O goederthieren vader / Laet ons afvalsen van ons zelven / inde diepte der nietheyt / zo dat wy noch op onszelven / noch op ons goede werken en staen / Maer dat wy ons ooghen op v hebben / ghelijck die knecht zijn ooghen slaet op de handen van zynen meester / tot dat ghy onzer ontfaermt.

psal. cxvij

Mant ten ware dijn onfermhertigheyt wy waren als Sodoma en Gomozha . Daeromme zy uwe name ghehelicht ende ghebenedijdt / vander zonnē opganc tot hare onderganc. Gheife vader dat onze ziele zonder ophouden / ende alle onze crachtē zonder verdriet / v eerē ende ghebenedyen / in woerden ende in ghewerken. Ende al waert dat wijt al deden dat ghy ons ghebiedt / scheidt in ons zulck een herte / dat wy dan noch zegghen / dat wy onnutte knechten zijn / boordynen ooghen. Mant hebben wy iet dueghdelic / dan comt wt uwer milder graspen. O goede vader / neims wech vā ons alle hoorverdighen ende eyghen liefde / zo dat wy niet meer

Roma. ix.

Luc. xviij.

van ons zelven en handen / dan wy en behooren
 noch over elcāderē niet en Bheffen / maer ootmoes
 delick altijf van ons ghevoelen / dijnkende hoe ghy
 ons cracht ghegheven hebt / naer uwe gheliefte est
 goeddijcken / als wy v verbond handen / ende naer
 dynen goddelicken wille wandelende zijn. Zo dat
 psal. cxlii. wy met David zegghen moghen / **Niet ons heere**
 niet ons / maer dynen name gheift de glōppe / want
 ghy zijt alleen heere / over hemel ende ærde.

psalmo.
 l. cxlii.

Dijn ryke toecomme.

Biechte.

Dheere God / ic claghe dy mijn allende / als dat
 ick / wee my / in dat vzernde Babylonyſche land des
 doods ende der zonden ghevanghen hebbe ghele-
 ghen / mijn leden ten dienſte der zonden ghevende /

om teghen dijn heligh ryke te stryden. En hoedwel
ic in mijn doopfel dzaect hebbe / dē duvel en al zijn
bermoghē / nochtā 30 ben ic / wec my / traubeloos
meyneedigh / ende bluchtigh gheworden van v / en
tot uwen byandsn gheloopen / ontfermt mijns.

☩ Ghebed ende biechte.

Comt heere en maect een wonisnghe met ons.

Ende laet ons een zijn met v / 30 dat wy in dy / ende
ghy in ons blyven moight. Lieve vader maect ons
zen boom die in hem selvē onvuchtbaer es en niet
en doogh / dat hy met dynen gheest vochtigh ghes
maect werde / op dat hy met vierigher liefden ghes
coicte / rype en smakelicke vuchtē vooztzijnghe.
O goedertierē vader / gheeft gracye dat wy oprech
telic vierē uwē Sabbat / dien ghy geboden hebt /
met alder nerstighēyt. Laet in ons ophauden ende
rustē alle vleeschelicke quade begherten en lusten.
Ende ghelijc als elke creature / in hemel ende aerde /
h ghewoont es / ende haer van v laett regieren /
Also ooc almoghende vader trect wt onzer herten
alle eyghen goeddijnken / op dat ghy ons regieren
moight / niet naer onzen / maer na dynen eyghen
wille. Want wy weten / dat des menschen weghen Prou. xvi.
niet zijn en zijn / ende datt indē man niet en es zijn
weghen te stierē daer hy wild. Dus laet ons met
berduldigheyt / en met ghepaeyfder herten v hand
ghedooghen / als 30 ons raect / en laet ons met bly
schap ende danckbaerheyt ontfanghen / al wat ghy
ons toeschickende zijd / eyft gheluc / of ongheluc / te
ghenheyt / crācte / schade / slaghe / ooc mede de dood.

Ende laett 300 ghestilt zijn/ en rusten onze eyghen nature/en vieren/ 300 datse niet en zouke haer zelve/en duer overvloedigheyt of waeckghierigheyt den hellighe Sabbath en bzeke noch over en terde.

Joan. xij.

Luc. xxij.

Dynen wille gheschie / op der ærden / ghelijck inden hemel.

Biechte.

D mijn Heere / mijn God / v 3p gheclaeght dat ic mynen eyghen wille tot dijnder oneeren / my tot verdommenessen ghevolght / ende dynen wille weder spannigh gevallen hebbe / dat es my leed.

Ghebed ende Biechte.

Waeromme alderbeste vader / gheschiede nu niet den mynen / maer uwen wille. **I**nden hemel gheschied uwen wille onder d'inghelen / die zonder als

te bezwaerijnghe/maer uwoē beuele daen/ ende beven
 boozdijn wijken. De zonne ende de mane/hau-
 den haren loop/ende en overterden dien nemmer-
 meer. Alzoo zoudt met ons ooc zijn/maer wy aet-
 me zondaers/zijn al te bzoosch/ende en binden in
 ons nature niet/dat naer uwen wille es: Maer te-
 ghen v/ende uwer wet/ zo spozret onzen benynis-
 ghen auden Adam/naer zynen auden aert. Auden
 inwendighen mensche/bevinden wy wel een wels-
 behaghē tot dijnder wet/maer in ons vleeschelicke
 leden es een ander wet/wederstaende der wet des
 herten. Ende daeromme en doen wy niet dat wy Rom. 14.
 wel wilden/marr dat wy niet en willen/dat bul-
 bzijnghe wy. Daeromme lieve ende gheminde
 vader/ gheeft ons dijn wet in onze inwendigheyt/
 ende schrijft die in ons herte/op dat wy v bzezen
 ende beminnen/ende wandelen in uwe gheboden.
 Gheeft ons een nieu herte/zendende dynen helis-
 ghen gheest in onze inwendigheyt/dat hy ons
 ontsteke met uwer liefde/zo dat wy v wt ghe-
 heelder herten/wt al onzen crachten/boven allen
 dijnghe/ende onzen naesten om uwen wille/dy
 tot danbaerheyt/boozdijn onwtspzkelicke rijc-
 dommen/over ons rykelic wtghegotē/ghelijc ons
 zelve behinnen moghen. Want die liefde heift/ Rom. xij.
 die vervult de wet/ende die niet lief en heift/die
 blijft inde dood. Wy zoudn met rechte menschen
 zijn naer v herte/die doen zoudn al dijn wel beha-
 ghen/maer wie esser zoodanigh onder ons? Ende
 wie can ons een herte ghegheven/v te bzeze/ende

altijd uwe gheboden te hauben / op dat ons ende sta
 zen kinderen wet gheschie. **O** heere ghy zyet allees
 ne. Dus beslydt zo ons herte / ende dat herte ons
 zaeds / dat wy v wt gheheelder herten / ende wt al
 onzer zielen beminnen moghē / ende leven. **M**aect
 ons ghezond / zo werden wy ghezond. **M**aect ons
 zaligh / zo zijn wy zaligh / want ghy zijt onzen prijs
 ende lof. **O**ch hoe dicwils es onzen wille onghes
 willigh teghē den uwen en teghen v wet / hy wilde
 dicwils liever datter gheē wet en ware / noch gheē
God / noch gheen waerheyt. **O**ch hoe verdonkert
 es ons herte ende verstand / zo dat wy onszelven
 niet en connen ghezien / daeromme ontfermt ons
 zer o heere **G**od / naer uwer grooter ontfermhers
 tigheyt / ende scheidt in ons een nieu herte / en stozt
 den rechten gheest in ons / zo dat wy niet meer /
 maer ghy in ons leeft / ende werct na uwen goddes
 delicken wille alle ons ghewerkē / zo dat uwen
 wille op der ærden gheschie / als inden hes
 mel / inden bleesche / als inden gheest / zo dat
 tbleesch niet teghē dijn waerheyt en woe
 de / noch en raze / noch den quade lustē
 onderwozpen en zy / maer een
 gheest zy met uwen gheest /
 ende eenē wille ende ons
 wille hebbe / met
 uwen wille
 ende on
 wils
 le.

psalm. l.

Luce. ix.

Deu. xij.

Gheift ons hedē ons daghelix brood.

Biechte.

Ik en cans niet gheloochghenen/maer moett be
lyden ende kennē/hoe dat ic / wee my goede vader/
dijn woird/ dat levende brood mijnder zielen/ ghes-
walght hebbe/ ende hebbe mijn ziele met dzave der
bzender/ende werlicker leerijnghen / als een ver-
kin/willen verzaden ende voeden / mids welken ic
gheheel crachteloos ende verdozret ben ghewor-
den/dat es my leed.

Gebed ende biechte.

Dus lieve ende troostghenende vader / ghy die
spyzē gheift alle vleesch/gheift ons / ons daghelix
brood/dat brood meenic/daer de ziele des mēschen
by levende es/gheift ons dat altijd / op dat wy dat

D ij.

Psalm
cxix

derveen / niet en vergaen van hongher. Gheeft ons
vrome ende gheleerde p̄dicanten / die onzer zies
len recht voetsel ghevē / ons voozdzaghende uwen
eenighē zone Iesum Chzistum / achterlatende alle
fabulen / vzoomen / of ydel leerijnghe / op dat wy v
schaepkins niet ghedoodt en werden op uwen hes
lighen bergh in dynen helighen tabernakel. Lieve
vader opent onze oozen des verstands / zo dat wy
v heligh woird moghen verstaen / ende begrypen /
betrauwen / ende ghelooven / ende daer duer nieu
ghebozen in een beter leven / dan wy tot noch toe
gheleedt hebben / moghen met Iesum / als v kindes
ren / van v in gracyen ontfanghen wordē in v gods
delicke liefde. Heere gheeft ons verstand ende ghes
nade / dat wy de gheestē moghen p̄zouwē / of zy van
v zijn / of van iemant el / want de booze gheest can
hem zomtijds wel verscheppen in eenē inghel des
lichts. O lieve heere treect ons duer v ghenade / tot
uwen zone Iesum Chzistum / dat wy hem te rechts
te kennen / ende ontfanghen moghen in ons herte /
want hy es dat levende vlood afghedaeld / vanden
hemel. Goederthieren vader / gheeft ons oock / ons
lichamelick voetsel naer uwen goddelicken wille.
Den reghen / tsonneschijn / ende bequaem weder /
vooz de vzychte des ackers / in bequamer tijd. Op
dat wy vanden zelven ons becomts nemende / dy
moghen loven ende ghebenedyden. O werde vader /
en laett ons niet becommert zijn / noch zurghs
fuldigh / wat wy eten of dzijnken zullen / of waer
mede ons lichaem cleeden. Laett ons al ons zoza

reno. ij.

3oā. iij.

Cozi. xj.

Joan. vij.

ghe op v werpen / want ghy draeght zorghe voer
ons / ende weitt / al eer wy v bidden / wat ons van Matt. 6j.
noodde es / ia eer wijs bidden zydyt zomtijds ghe=
vende. En gheeft ons gheen en overvloedighē rijc=
dom / op dat wy daer in / ons niet en verheffen te=
ghen v / ende teghen onzen naesten / of uwer goed=
heyt / ende ghenade moghten vergheten. Noch en
gheeft ons oock niet zo groote aermoede ende ghe=
breck / dat wy brood bidden moeten / ofte stelen / of
uwen helighen naem verzwegen / ende blasphemē=
ren / midt onverduldigheyt. Maer gheeft ons on=
ze daghelicche noodturftigheyt / nochtans na dy=
nen goddelicke wille. Ons behoord aerbeyd / ende
nerstigh werken toe / maer dy als een die den wal=
dom gheeft / zullen wy al onze zorghe opdazghen /
want wy zijn in uwe hand / en daer en es niemant / Job. ix. xij.
die dynen helighen wille magh weder staen. Goe=
de vader / ghy gheeft / ende hebt ooc maght wes=
der te nemen. Gheeft ghy / zo doet ghy
na uwer barmhertigheyt. Reimt
ghy / zo doet ghy naer u=
wer gherechtig=
heyt.

Luc. xxiij

Mat. xxiij

Marc. xi.

**Wergheift ons onze schult/ ghelijc wy
onzen schulden/ deren vergheven.**

Biechts.

Dhemelsche vader/ ick hebbe gheweist hartnec
kigh/ ende niet om vermozwen teghē den ghenen
die teghē my mesdaen hebben/ ende en hebbe hem
lieden haer schuld niet willen vergheve noch quise
schelden/ maer ick hebbe haerliedet mesdaed / die zy
teghen my mesdaen hebben/ veil meerder gheacht/
dan die ick teghen dijn Goddelicke maiestept mes-
daen hebbe. Ic hebbe mijns evens mensche zonde
boozen/ ende de myne achter ghesteld / ende hebbe
veil eer een stofkin in mijns broeders ooghen ghe-
zien/ dan den balke inde myne. **W**idts welken ick
niet hertelic noch behoozlic / also ic schuldigh was

Luc. 6j.

begheeren hebbe/dat ghy my mijn zóden ógheven
goudt/de welke/wee my/ongrondelic en veil zijn.

Ghebed ende biechte.

Lieve vader/wy zijn v te male zeer veil schul-
digh/ende en hebben noch en weten/waermede te
betalen. **W**y en weten niet meer/dan dat wy neder
ballen vooz uwe voeten/ende onze ooghe tot v op-
heffen en bidden ghenade/want ghy ontfermhert-
tigh zijt/ende heel aerdzic es vol van uwer ghena- psal. xxiij.
den. **W**y weten dat niemant heligh noch zaligh en
es/wt zijn eyghen ghewærken alleene/ten zy dat
ghy zijns ontfermt/ende zijn zonden bergheeft.
Zaligh zijn de ghene die haer zonden bergheven/
ende ghedeckt zijn. Zaligh es de man/dien ghy zijn psa. xxxij.
zóden niet en rekent. **W**ghenadighe vader. **e**yst dat
wy onszelvé niet en beschoonen noch en onschul-
dighen/so zult ghy ons/al onze zondé bergheven.
En eyst dat wy duer biechte onszondé ontdecken
ende belyden/so zult ghy ons die zelve bedecké/en
bemaentelen onze schandé. **I**n onzen gheest hemel-
sche vader es zeer groot bedzogh/het welke wy zon-
der tschijn. **v**s. **G**oddelicx lights/niet en moghen
zien noch kennen. **W**y beminnen ons zelve/wy
zouken dat onze/wy bezeezen teghentpoet/wy en
minnen v niet/wy en zouken dat uwe niet/noch
wy en bzezen v niet/noch en betrouwen v niet.
Na niet selfs in lichamelicke zaken. **D**aerome zien
wy onze verdommenesse daer wy in zijn/en daer
en es niemant die ons verlosse/ten zy dat wy wt
di. **p**er nood tot v roupen ende schreyen.

bergheift ons onze schuld / durt uwe groote barm-
 hertighoyt / ghelijc een goet vader zynen kinde ver-
 gheift / wát ghy hebbet ons beloëft ende vaste toes-
 ghezept / **Ex. xliij.** Eyst dat hem de booze mensche bekeerd
 ende afstaet vā zynen boozē levēne / ende mijn ghes-
 boden bewaerd / oirdeel ende gherechtigheyt doet /
 die zal leven ende niet sterven. Ick en wil de dood
 des zōdaers niet / maer dat hy afsta en leve. Ende
 noch eens / **Jere. liij.** Ghy hebt overspel met veil uwen liefs
 hebbers bezeven / nochtans keerd weder tot my /
 ende ick wil u ontfanghen. **D** goederthieren vas-
 der / ghedijnet uwer waerheyt / zijd ons ghenadigh /
 ende vergheift ons onze misdard / also wy verghe-
 ven die teghen ons misdæen hebben. **D** goeder-
 thieren vader / wy kennen datt niet in ons maght
 en es te vergheven onzen bynden / **Luc. 6j.** Ja ende te bes-
 minnen / ghelijck ghy ghebiedt / zo es onze nature
 gheveuynd ende bestemt / zo datt ons niet moghe-
 lick en es te doene. **D**ns onghen liefde / wortel van
 allen zonden / zouckt altijds dat hard / ende niet dat
 uwe / of dat tot dijnder eeren es / of tot proffijt des
 naesten. **D**us plantt in ons die rechte broederlic-
 ke liefde / zo dat wy onzen naesten (ghelijc ghy ghes-
 daen en gheleerd hebt) wt alder herten brunnēn /
 hem vergheven / ende booz hem bidden. **Ick** weet
 waerlic / alder liefste vader / eyft dat wy niet en ver-
 gheven onzen naestē / zo en zult ghy ons / onze zonden
 niet vergheven inder reuwigheyt. **D**ock zo en
 esser gheen offrande of ghybed / v anghenaem noch
 behaghelic / also langhe wy ons niet en verzoenen

met onzen boeder / daeromme gheeft ons ghenade / dat wy verghenē onzen schuldenaren / dan zult ghy oock onze schulden vergheven / want ghy zid gheheel zachtmoedigh / ende zeer ontfermhertigh. Ende ghy zid om der zondaren wille / die hem betoren / bten hemel / op der ærden ghekommen.

psal. xij.

Zach. xiiij

i. Petr. ii.

Ende en leed ons niet in becozijnghe / maer verlost ons banden quaden.

Biechte.

O mijn heere / mijn God / mijn hemelsche vader / Ick hebbe (wee my) der anvechtijnghe ende temsacpe / die mael plaetse ende stond ghegheven / Gheslijck als een onghetrauwe stadhauder / die tot verswijmtheyt ende neglygencpe / tot zynē heere / zijn slot den vyanden overgheeft. Ende deze allendis

ghe ketynigheyt der bzooffheyt ende zonde/ en heift
my niet ghenough gheweist/ maer hebbe my 30 va
ste daer in behaeght/ 30 dat ic my met moedwille
daer toe ghestierd/ gheleedt/ overghegheven ende
vuulghemaect hebbe/ ghelijc een berkin inden sp
ke en moder. Ende my na dat ewigh en goed es
niet gheschiet/ vergheift vader en helpt de craken.

¶ Ghebed ende biechte.

D goedertiere vader/ ghy die daer zijd een goet
derthieren hulper alle der gheinder die b bzezen/
ende anroupen inder nood ende vervolghinghe/
anziet hoe dat ons leven eenē strijd es op dezer wa
reld. Onze byanden en rustē niet/ die booze gheest
gaet rondomme ons/ als een bziesshende leeu/ en
zouckt ons te verflinden. De vercierte wereld
van ghelyken lacht op ons an allen zyden. Ende
ons eyghen bleesch ende onzen inwendighen by
and/ en haud nemmermeer op teghen de gheest te
spozten/ 30 zeere/ dat wy duer nood bedwonghen
werden an b te roupe om hulpe ende bystand/ als
tot eenen ghetrauwen baders/ die ons niet boven
onzer maght en zal laten becozen/ maer ons ghe
trauwelick bystaen an onzer rechter zyde/ op dat
wy niet beweight en werden van eenighen byan
den. **D** trooster ende alderchelpzamighste vas
per/ troost ons in al onze teghenwoed/ want ghy
zijd een vader alder troostijnghe/ ende in tmidden
in die vervolghinghe zuldwy ons versterken ende
levendigh maken. **D** heere wy en begheren te crus
se niet quijt te zyne/ noch ooc dat ghy ons van des

Joh. vij.

i. Petr. v.

i. Coz. iij.

i. Coz. j.

zet to greld'neimt/ eer dat onze hure/ vā v' ghesteld/
comt / Maer bewaerd ende bezijdt ons vanden
quaden. Ende en laet ons niet verdoerven tusschen
onzen bynden / want waert dat ghy ons niet en
holpt / ons ziele zoude ter stond inde helle wonen/
ende dat vervaerlick beilde des doods / zoude ons
eeuwelick in eeuwigher duusternessen / inder hels
len bestreck / zonder ophauden benauwen en quels
len. **D** ghy sonderlijnghe helper van allen cran-
ken ende benoodden menschen / eyt dat ghy ons
emmer naer uwen wonderlickē oirdeele laett vals-
len / want daer en es onder de menschen niemant / **i. Joā. 5.**
of hy en zondicht / so recht ons weder op. Ende
ghelijck een moeder haer kind ophelt van synen
valle / also verlost ons vā al dat ons zoude moghē
hinderlick wezen. **D** alder warachtighste vader
ghy die v' verbond haudt tot eeuwighen tyden/
wy betrauwen v' dat / ghelijck ghy ons eens
duer uwen zone **Jesum Christum** vā als
len quaden verlost hebt / zult ghy ons
behaudē duer zijn heligh wtghestozt
bloed / met welken hy ons an dat
heligh cruce bespanght heift
ende ghereynight van
allen onzen zon-
den.

¶ Besluit des Vaders nosters.

Dit ghebed zenden wy tot v almachtigh / ewighe
wighe God / hemelsche vader / vast betrouwen in v
ongrondelicke barmhertigheyt / en heilige belofte /
want dijn eenigh zone ons zaligmaker Jesus /
Luc. xi. heift ons gheleert / en heeten bidde / zegghe / Bidt
ende ghy zult ontfanghen / clopt / en v werdt open
ghedaen. Ende al wat ghy bidt ghelooft / het zal
Joel. xiiij. v gheschien. Al wat ghy bidt in mynen naem / dat
zal ick v doen. Daeromme commen wy / o heli-
ghe vader / inden naem uwer eenighs zoins /
gheloovende dat ghy ons verhoord / maer
ghrift ons onze bedijnghe / niet na ons
goeddinken / of als wy willen / maer
alst v den bequaemste wydijnghe
ende als ghy wilt / ende doir
sulken middel ende man-
niere datt dynen heli-
ghen wille be-
haecht.

A M E N

Wass. 1.

Wass. 113.

Onderwijs des doopsels.

Dzpe zijnder die ghetughe gheven inden hemel / *1. Joana.*
 de vader / t'woird / ende de helighe gheest. Ende die
 dzpe zijn een. Ende dzpe zijnder die ghetugheneste
 gheven inder aerde / de gheest / t'water / ende t'bloed /
 en deze dzpe zijn een. *Matth.*
 Ons heere Jesus spzack *13. 8.*
 tot synen apostelen / Gaet over al de wereld / ende *Wass. 13.*
 vercondicht de blyde bodschap allen creaturen /
 die doopende / inden naem des vaders / des zoins /
 ende des helighs gheests / so wie ghelooft / en ghes
 doopt es / die zal zaligh zijn / maer die niet en ghes
 looft / die zal verdomd zijn. Wanneer wy dan ghes
 doopt werde / so ontfanghen wy een warachtighe
 ghetugheneste / als dat wy alle die in Jesum Chzis
 tum ghelooven / ghewasschen ende ghereynighe
 sijn / in t'p'ecrus bloed des ghedoopts lams Chzis

ons zalighmakers. Ende dat steken in twater
bediedt ons / hoe dat wy der zonden / ons eyghen
wils / ende allen onzen vleeschelicken wellusten
ende begherten ghestorven ende te buten ghegaer
zijn. Ende werden also als met Chzisto begraven
inder vonte. Ende dat wy weder vter vonte ghes
heven werde / dat bediedt ons / als dat wy nu eens
deels vander dood / dat es wt allen zonden / die ons
totter dood zouden moghen bzinghen / midts een
nieu creature ærbozen zijnde / in een nieu gheestes
lick leven verrezen zijn. Ende dat wy oock naer
dit tydelick sterven / vertryzen zullen in een ewigh
leven. En daer op so ontfanghen wy onzen naem /
ende werden soo mede ingheschreven in trolle der
kersten ridderé ende campvechters Chzisti / onder
den standaerd des heligh cruus / ons leven lanc.

Ghebed.

O ghebenedijde boozgangher ende leedsman
des chzisten volcx Jesu chziste / die v zelven verne
derende ende verootmoedighende / hebt v van Joz
annes laten doopen inder Jozdane / ende en zijt
niet alleen ghedoopt inden water / maer ooc mede
inden bloede ende helighen gheest / wilt soo oock al
ons leden wtwendigh / met onzen zinnen ende af
fecpen inwendigh / bughen ende ghetwilligh ma
ken in toulbzinghen van alder gherechtigheyt / so
dat wy nu den auden Adam / duer dijn helighe ghes
tughenisse des doopsels ghestorvé zijnde / ende dat
duer twerct des helighen gheests / altds moghen
ghedynken / ende booz ooghen hebben ons hetigh

Verbond / twelck wy in ons doopsel anghenomen
 hebben / op dat wy moghē als ghetrauwē camp
 oenen / teghen wereld / duvel ende vleesch strydende
 de / verwinnen ende te boven gaen / met al dat ons
 zoude moghen daeren / of hinderlick wezen.

I M C R.

Luc. xxij.

Mat. xxvi.

Mat. xxvij.

Onderwijs des avondmaels Jesu
 Christi / in twelke hy ons zijn vleesch
 ende bloed schijnkende es.

S. Pauwels spreekt totten Cozinthēn. **It hebbe** 1. Coz. ij.
 he van God ontfanghen tgheint dat ic ulieden ghe
 gheven hebbe / Als dat de heere Jesus / inder nacht
 als hy verraden wierd / nam dat brood / ende naer
 dat hy ghedaent hadde / brack / ende zeyde / **Neime**
 ghyliden eitt / dat es mijn lichame / dat vooz ulie

den ghebzoken werdt. Dit doet in mijnder ghes
dijnkenessen/ Des ghelijcx nam hy de kilcke naer
dat avondmael/ zeggende/ deze kilck es een nieu
testament in mynen bloede / dit doet also dicmael
als ghy dzijnct in mijnder ghesdijnkenessen. Ende
also dicmael / ende menighwæroen / als ghy dit
bzood eitt / ende den kilck dzijnckt / so zult ghy de
dood des heeren vercondighen / tot dat hy comt.

Daeromme so wie dit bzood eitt / ende vandē kilck
des heeren dzijnct onwærdighlick / die zal beschul
digh zijn / des lichaems ende bloeds des heerē. De
mensche zal hem zelven prouwen / ende also zal hy
vā dien bzoodē eten / ende vanden dzanke dzynken /
want so wie onwærdighlic eitt of dzijnckt / die eitt
ende dzijnckt hem zelven dat oordeel / niet onder
scheeden dat lichaem des heeren. Dit heift ons
de zone gods eerst inghesteld / op dat wy dat tsghe
lijcx naerdoen zouden / tot dat hende der wereld /
ende in wtwendigheden deze houffenisnghe ende
ghemeen danczeggijnghe / ende maeltijd hauden
zouden / van zijnder onspzehelicker liefden ende
weldaet tot ons / in eenen testamente ons ghelas
ten tot versterkinghe des gheloofs.

Ghebed.

Dghebenedijde heilige bloedstutter vooz als
le zondighe menschen Jesu / verlicht soz ons oo
ghen des inwendighs verstands / so dat wy alle to
zamē duer een opzichte kennele / in een gheloove /
ende in eenen gheest / inder helygher kersten ghes
meenschap dit misterys ende hsligh sacrament soz

ghebzuken moghē ende nuttē in gherechter wyze/
gheltic ghijt inghesteld hebt/ zo dat wy wērdighlic
moghen commen tot uwer ghemeenschap / ende
daer 300 eten ende dzijnken / dat wy onderlijngs
tzamē in vierigher bzoederlicker liefden verzaemt/
elcanderen v bitter dood vercondighen / ende die/
ghedachtigh wezen moghen . Daer in niet twyfe-
lende/maer vaste totter dood toe by blyvende / als
dat v heligh lichaem en p̄ceus' bloed eens' vooz
ons' ande galghe des' crucen gh'offert gheweist
heift/tot een warachtigh zoen ende quijtscheldijn-
ghe van allen onzē zonden. Vloozt gheift ons gra-
cye dat wy / ende alle menschen te rechte bekennen
moghen tot wat cauzen ende waeromme ghy dit
nieuwe Testament inghesteld ende gheozdōneird
hebt/ op dat wy duer de zelve cracht/ midts
een oprecht gheloove daer in/ teghen
ons' byanden/ betrauwen
moghen. Amen.

f 3 3 3 5.

Een zuverlick onderwijs en leere/
 hoe hem alle menschen/ een ieghelic in synen staet/
 naer wttopzen der heligher Schriffturē / schul-
 digh zijn ende behoozen te regieren/ om
 met elcanderen dueghdelic hier
 op ærden te con-
 verserene.

Erst.

Hoe hem de Gheestelicke pzel-
 ten onder tghemeene volc be-
 hoozen te regieren.

Matth. x.

Ihristus sprac tot synen Apostelen ende dis-
 cipelen. Ziet ick zende ulieden als schapen
 in tmidden banden wolven,

Gaet henen over al de werelt/ende pzedickt dat Matthe.
euangelye allen creaturen/die doopest in den naem xxviiij.
des vaders/des zoins/en des helighs gheests. En
leerd hemlieden hauden al dat ick v bevolen hebbe.

Ghy en hebt my niet wtvercozen/maer ick hebbe Joan. xv.
ulieden wtvercozen/ende ic hebbe ulieden ghesteld
dat ghy gaet ende v zucht bziinght.

Ende ghy zult my ghetughen wezen / niet allez In tselbe.
ne te Jerusalé/maer over al Cioidsche land / ende
Samarpen/en boort tot dat bterste van ærdyke. Actoz. j.

Ontfanght de helighen gheest/zo wien ghy haer Joan. xx.
zonden vergheift / dien zijn zy vergheven / ende zo
wien ghyze behaudt / dien zijnze behauden.

Ik zegghe ulieden boozwaer / Al dat ghylieden Mat. xviiij.
bind op der ærden/dat zal ooc inden hemel ghebon
den zijn. Ende al dat ghy ontbind op der ærdē / dat
zal ontbonden zijn inden hemel.

Slaet u selfs gade/ende der gheheelder vergades Actoz. xx.
rijnghe / inde welke ulieden de helighe gheest ghe
zett heift bisschopē/om te regieren de kerke Gods/
die hy duer zijn bloed verwozven heift.

Christus Jesus die vte hemel cam/ende wederz Ephe. iiii.
om opclam boven alle de hemelen / op dat hijt al
bervullen zaude / heift ghesteld de zommighe tot
Apostelen / zommighe tot p zophēten / zommighe
tot euangelisten/zommighe tot pastozen/ende lee
raers / tot stichtijnghe der helighen / in twerck des
diensts / tot versterkijnghe des lichaems Christi.

En bisschop zal onstraffelic wezē / eender vzaus j. Tim. iij.
wen man/sober/ghemannierd/gastbaer/bequaent

om anderen te leeren/ gheen d'oncaert/ gheen bech-
ter/ gheen ghierighaert/ maer ghetrauwe/ niet kijn-
achtigh/ zijn huus wel regierende / hebben onder-
danighe kinderkins in alder ontzieneffe. **W**at eyft
dat hy zijn eyghen huus niet regieren en can / hoe
zal hy de vergaderinghe Gods gheregieren?

ij. Tim. ij. Een dienaar Gods en behoort niet te bechtene/
maer lieflick te zyne allen menschen / nerstigh om
anderē te leeren/ verdzaghen den quade met zachts-
moedigheyt / onderwyzende den ghenen die hem
teghestaen / op aventure of hemlieden God leed-
schap gawe / om zoo totter kenneffen der waerheyt
te commene/ en bekeerd te werden bten streck van-
den duvel/ daer zy in ghevanghen zijn tzynē wille.

ij. Tit. iij Vercondicht dat woird/ zyt nerstigh/ het zy tijd
of ontijd/ strafft/ dzeeght / vermaent met alder zoe-
tigheyt/ en leerd. **W**ant het zal eenen tijd commen
dat zy de zalighe leerijnghe niet en zullen willē ver-
dzaghen/ maer zullē hem naer haer eyghen begher-
te leeraers met hoopen vergaderen/ naer den wel-
ken hem die oozen iocken ende zy zullē haer oozen
bander waerheyt keeren/ en keeren hē tot fabulen.
Maer ghy/ zyt wakerigh in als/ lijd v inder tribus-
lacpen / ende buldoet twerck eens euangelischen
predicāts/ buldoet uwē diēst in als zoot behoort.

Pro. xxiij Anmerckt nerstelic over v schapen / ende neimt
des cudden achte.

Tit. j. Een bisschop moet vaste houden de ghetrauwe
leerijnghe des Goddelicx woirds/ op dat hy ādere
bermane/ duer de ghezonde leerijnghe / ende de tes

ghensprekers verwinne.

Ic bidde den pziesters/ die onder v sijn/ die selve *J. Petr. 6.*
ooc een pziester ben/ ende een ghetughe des lydens
Chzisti/ Moedt na v vterste vermoghen de verga-
derijnghe Chzisti/ zurghe van haer dzaghende/
niet bedwonghen/maer ghewillichlick/niet beghe-
rende het onzuwer ghewin/maer met eenen toedza-
ghende moed / ende niet als heerschapppe ghebzu-
kends onder dat volc / maer als een voirbeelde der
goeder exemplen/der kerkke.

Wie de meeste onder ulieden sijn wild/ die sy ulie *Matth. 22.*
der dienær. Ende so wie onder ulieden d'eerste wes-
zen wild/ die sy ulieder slave. Gheleijck de zone des
menschen niet ghecommen en es / om ghediend te
worden/maer om te dienen / ende om te ghevê sijn
ziele/verlossijnghe van velen.

Gaende so pzedickt dat Euangelye/ zeggghende/ *Matth. 2.*
dat ryke der hemelen es nakende / maeckt de zieke
ghezond/ zuvert de malaetsche / verweert de doode/
iaeght de duvelen vte/ Ghy hebbet om. niet onfan-
ghen/ ziet dat ghist om niet gheift.

Wie/meend ghy/ esset een ghetrauwe ende wijs *Matth. 23.*
dienære / dien de heere over sijn familje ghesteldt
heift/ op dat hy hemlieden in tijds spyze. Zaligh es
die diengere/ dien de heere als hy cõt soo bindt doen
de/ Ic zegghe v voozwaer / want over al sijn goed
zal hy hem stellen. Maer indien de quade dienær
in sijn herte zeght / Mijn heere beydt noch van te
cómene/ en beghint soo sijn mede dieners te slane/
en eitt en dzijnt metten dzoncaerds / de heere van

E iij.

dien dienære zal comen in dien daghe als hijt niet en meend/ende op die hure als hy niet en weet/ende zal hem afscheeden / ende zal zijn deel stellé metten hypocryten / daer zal gheweent ende cryzelijnghe der tanden wezen.

Ezechie. 39-7. Ic hebbe v tot eenen wachter ghesteld over dat huus Israëlen ghy zult hoorzen dat woird mijnsmonds ende hemlieden dat te kennen gheven.

ij. Pa. xix. Zo zult ghy doen inde vzeze des heeren / ghestrauwelick/ende met oprechter herten. Alle zaken die tot v comen zullen / angaende uwé broeders die in haer steden wonen / tusschen maeghschap en maeghschap / so waer questye es vander wet / vanden ghebode / vanden ceremonye vanden rechtvordighmakijnghe / wyzet hélieden op dat zy indé heere niet en zondighé en op dat de gramschap Gods op ulieden niet en komme/ende op v broeders.

Lucy. x. En bezitt noch gaud / noch zelver / eē werckman es zijn spyze werdigh. En wilt niet gaen van huze t huze.

Hoe hem tghemeene volc behoord te regieren / metten gheestelicken Prelaten.

Wie zult zal ons een mensche haudē / als i. Coz. iij.
 dieners Christi / ende als wtdeelders van
 den verborghentheden Gods. Maer nu
 en restet niet meer dan datter een onder de wtdeel
 ders ghetraubē ghevonden werde.

Werootmoedicht den priester v ziele / ende den Eccl. iij.
 boozbarighen buight v hooft.

Wrees God in al uwer zielen / ende zijn dieners Eccl. vij.
 haudt in grooter eeren. Hebt hem lief in al uwer
 cracht die v ghemaect heeft / ende en verlaett zijn
 dieners niet / Wrees Gode wt al uwer zielen / ende
 eerd de priesters.

De priesters die haer officye wel bedienen / dien i. Tim. v.
 zalmen eeren met dobbelder eeren / aldermeest die
 dat woird Gods predyken / ende leerē. Daer staet
 gheschreven / Ghy en zult den derschende osse den Deu. xxxv.

C iij.

muyl niet verbinden / Ende een werckman es zyn
nen loon werd.

1. Thef. 6. **W**y bidden v broeders dat ghyze wild bekennen
ende waernemen/die onder v aerbeyden/ ende v o-
verste zijn inden heere / ende wy vermanen v dat
ghyze haudt inde aldmeeſte achtzaehypt / duer liefs-
de/om haers wercx wille/hebt vrede met helieden.

Deb. xiiij. **W**eist ghedachtigh den ghenen die v boozgans
ghers zijn / die dat woird Gods vercondicht heb-
ben / der welker gheloove wilt naervolgen / aen-
merkende hoedanigh den wtganck gheweist heift
van haerlieder conuersacye / zijt hemlien onderda-
nigh / ende buught v onder hem / want zy waken
over v zielen / als die rekenſchap daervozen gheven
zullen.

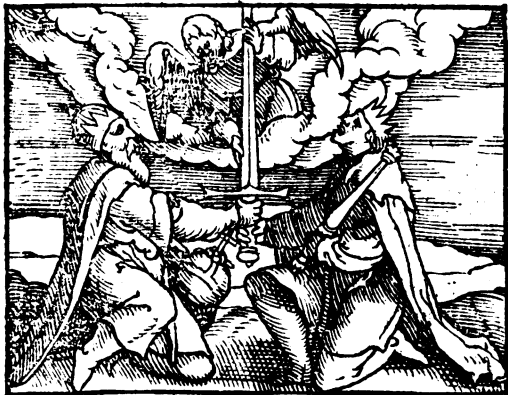
1. Coz. 12. **W**ie ſtrifdet emmermeer op zynen eyghen cost?
Wie planttet eenen wiſngaerd/ende en eitt van zyn-
nen vuchten niet? **W**ie voedtet de ſchaphen / ende
en eitt van haer melck niet? **H**ebben wy v gheeste-
licke zake ghezaspt / eyſt een groote zake / dat wy v
bleeſſchelicke zake maepé? **Z**ijn ander dezer maght
van ulieden deelachtigh / waerom niet veil meer
wy? **W**eit ghy niet / die in helighe dijnghen wer-
ken / dat zy byden helighen zaken leven? **E**nde die
den autaer dienen / dat die des autaers deelachtigh
zijn? **A**lſoo hevet de heere gheordonneert / als dat
de ghene die dat **E**uangelye vercondighen / byden
Euangelye leven zullen.

4. Pa. xxxij **E**zechyas beval den volke van Jeruzalem / dat
zy mede deelen zauden den priesters vâ haren goet

de/ op dat zy inde wet zoudē moghē bezigh wezen.

Als v een zake te zwaer of twyfelick in trecht **Deu. xvij.**
dijnck te wezen/ tusschen bloed ende bloed / zake en
zake/ **M**elaetscheyt ende niet **M**elaetscheyt / staet
op ende gaet totten **P**riesters vanden gheslachte
van **L**evi/ en tottē rechter vā dien tyde: en vzaeght
van hemlieden / ende zy zullen v bonnessen de
waerheyt des rechts/ ende dat zy v zegghen
dat zult ghy doen naer de wet. Ende in-
dien hē iemāt verhooverdight/ niet
willest onddanigh zijn des pries-
sters bevel / dis op dien tijd
den heere diend uwen
god/ noch tbevel des
rechters/ die zal
sterven.

Hoe de werlicke oberheyt als Key-
zer/ Conijnghen/ Princē/ Vorsten/
Rechters/ ende Wethauders
behooren te leven met
haren onder-
zaten.

Sapie. 6j.

H Doord ghy Conijnghe en verstaet / leerd
 ghy Jagen vaden hendé der ærden / hooro
 ghy die twolck regierd / ende hebt behaghen
 inde menighte des volcx . Ghy hebt van Gode de
 maght ontfanghé / de welke v ghewerken heersché
 zal / ende ulieder ghepeynzen onderzouken . Want
 als ghy dienærs waert van zynen ryke / zo en deidt
 ghy gheen recht bonnessé / noch en onderhilt niet
 de wet der rechtverdigheyt / nochen hebt niet ghe-
 wandeldt naer den wille Gods .

Deut. 6j.

En Conijnck en zal hem gheen perden verme-
 nighvuldighé / noch hy en zal gheen menighte van
 wyven hebben / noch oock gheen groote overvloes-
 digheyt van ghewichte van gaude / of van zelver .
 Noch zijn herte en zal hy niet verheffen tot hove-
 dyé . Noch heldé ter rechter / noch ter sijnker hād .

Ontfermhertigheyt en waerheyt bewaren den **Pro. xx.**
Conijnck. Ende duet zaghtmoedigheyt werdt zy-
nen thoon versterckt.

En regierder die aerm volc bōnest inder waer- **Pro. xxix.**
heyt/zyne stoel zal eeuwelick duren.

En Goddeloos die aerm volck regierdt/ die es **Proverb.**
een grimmende Leeu/ ende een hongherigh ber. **xxviij.**
Ende een onwijs leedsman/ zal veil lieden onghes-
lijck doen. Maer een die de ghierigheyt haect/ die
zal langhe leven.

Hoozd ghy **Princen van Jacob**/ ende ghy her- **Wiche. iij.**
toghden van **Israel**/ behoord ulieden niet toe ghes-
rechtigheyt te weten. Ghy die de dueght haect/ en
tquade bemindt/ die met crachte den volke twel afs-
stroopt/ ende tveesch van haren beenen?

Onderhaut dat recht ende iusticye/ ende ver- **Wier. xxij.**
lost den aermen bander hand des fortseiders/ en-
de en verdouft noch den vzedelijnc/ noch de we-
duben/ noch de weezen/ ende en doet niemant ghe-
weld/ noch en stozt gheen onnoozel bloed.

Ghy Conijnghen verstaet nu/ ende werdt ghe- **Psalm. ij.**
leerd/ ghy die de erde bōnest/ diendt Gode met vzee-
zen/ ende verblijdt ulieden met bevijnghē/ anverdt
castydijnghē/ op dat God niet en vergramme/ ende
dat ghy afvalt vanden rechten weghe.

Ghy wetlicke rechters hebt lief de wijsheyt. **Sapien. j.**

En wilt niet zouken **Rechter** te wezen/ het en **Ecci. vij.**
zy dat ghy moight met crachte/ de ongherechtig-
heyt vzeken.

Ziet toe ghy **Rechters** wat ghy doet/ want ghy **ij. Pa. xix.**

en doet niet dat bonnesse des menschen / maer des
heeren. Ende zulc als ghy bonnest / zal op ulieden
commé. Hebt de vzeese Gods / ende doet alle dijnc
boozzienighlick / wát by God dé heere en es gheen
onrecht noch wtneemijnghe van persoonen / noch
begherte van ghiften.

Ecci. liij. In tbonnessen zijt den wezen ontfermhertigh
als een vader / ende haren moeders als haer man.

Pzo. xxix. Een rechtværdigh Conijng verheft zijn land /
maer een ghierigh man die berdgruet.

Deut. bj. En hebt gheen wtneemijnghe der persoonen /
noch en bemindt gheen ghiften / want zy verblen-
den den wyzen ende veranderen de woirden van
den gherechtighen.

Pzonerb. xxvij. Zo wie in trecht persoó aanziet / en doet niet wets
en om een boecke boods / verlaet hy de waerheyt.

Decl. x. Een wijs rechter zal zijn volck bonnessen / ende
eens wijsmans heerschappye zal ghedurigh we-
zen. Ghelijck de rechter / so es oock dat volck.
Ghelijck de regierder es / so zijn oock die inwoins-
ders vander stad.

Pzo. xvij. De goddelooze neemt ghiften vten schoot / om
den wegh des rechts te bughene.

Ezo. xxij. Ghy en zult der aermer sake niet bewimpelen /
noch bughen dat recht in zijnder zaken. Den onbe-
schuldighen ende rechtværdighen en wild niet doo-
den / noch ghy en zult gheen ghiften nemen / want
de ghiften verblenden den scherpszienden / ende ver-
anderen de rechte zaken.

Le. xxiiij. Verolouct es hy die der weduwe recht buught.

Wlee b die maghtigh zift / en sterc om dzonké te **Gay. 8.**
dzijnké / en doet dé Goddeloozé recht om der gavé
wille / en die dat recht der gherechter afkeeren zift.

Wlee den werhauders die ongherechte statuten **Gay. 7.**
maken / ende beschypven booze wetten / op dat zy de
zaken der aermen moghen bughen / ende tyzanny-
zye ghebzyké / in trecht der slechter mensché mijns
bolcx / zo dat de weduwen hemlien tot eenen roove
zijn / ende plucken de weezen.

Werd t ghy een rechter ghesteld / zo en wild b niet
verheffen.

Eck.
xxxi.

Zo wie regierd / die zal altids zurghfuldig wezé.

Rom. xij.

C Hoe hem de onderzaten regieren
zullen met hare obersten des werlicx
regiments.

Exo. xxiij.

D En oversten des volcx en zult ghy niet lasteren.

Pzo. xxiij

Arceest God/ ende den Conijnc/ ende en hebt gheen ghemeenschap metten beroertmakers onder volc/ want zy moeten cozts hende nemen.

j. Tim. ij.

Bidt voor Conijngghen ende oversten.

Tito. iiij.

Vermaent dat volck dat zy den oversten / ende der maght onderdanighyt zijn / ende dat zy der overheyt obedieren.

j. Petr. ij.

Zijt onderdanigh alle menschen om Gods wille / het zy den Conijnck als den oversten / of zynen stadhauderen / als die van hem ghezonden zijn tot wazake der gheinder die daer schadelick zijn / ende tot lof der gheinder die rechtelick leven / want zulc es den wille Gods.

Rom. xiiij.

En ieghelic zy onderdanigh der overheyt / wát daer en es gheé maght dan van God. Ende zo wie der overheyt rebel valt / die wederstaet Gods ordónanancye. Ende diese wederspannigh ballen / zullen haerselvs bonnelle dzaghen. Want de Princen en zijn niet ghesteld tot vreezen / den ghenen die wel leven / maer die quaet doen.

In tselbe.

Ende de overheyt en dzaghet zwerdt niet te vergheifs / want zy es de dienerste Gods / in gramschapen wazake doende / over de ghene die quaed doen. Daerom moetmenze onderdanighyt zijn / niet alleen om der gramschapen / maer om der conscyencyen wille. Ende daeromme gheiftmen tol / want zy de dienars Gods zijn / daer inne zorghe dzagghende. Dus gheift eenen ieghelicken dat hem toe

behoord. Mien tol/diē tol. Mien trybuut dien try-
buut. Mien bzeze/diē bzeze. Mien eere/dien eere.

Gheift God dat God toebehoord / Ende den *Wat. xxi.*
Keyzer dat den Keyzer toebehoordt.

Hoe hem d'auders/ als vader ende
moeder hebben zullen/in tregie-
ren van haren kinderen.

Hebdy kinderen wilde leeren ende bughen *Ecci. vij.*
van ionghs. Hebdy dochteren bewaerd
haerlieder lichamen / ende en tooght hem-
lieden gheen blyde aenzicht. Gheift v dochter ten
huwelicke / ende ghy zult een groot warck doen/
maer gheift haer eenen wyzen man.

Die zynen zone bemindt / castijd hem dicwoils / *Ecci. xxx.*

— ende die zynen zone leerd / die zal in hem gheprezen
worden / ende in tmidden van zynen huusghezinne
zal hy hem verhueghen. Buught hem den necke in
zijnder ioncheyt / ende dwisnghten als hy noch een
kind es / op dat hy by aventuren niet en verharde /
ende v niet en gheloove / want dan zoudt ghy dzou-
ve van herten zyn. Een onghetemt perd zal hart
worden / Ende een onghedwōghen zone zal wulps
worden. Smeect uwen zone hy zal v schzommen
de maken / speilde met hem / hy zal v bedzouwen / en
lacht niet met hē / op dat ghy met hem niet en weēt /
en gheift hem gheen maght in zijnder ioncheyt.

Ecci. xliij.

Tot een oncuussche dochter die haer niet af en
keerd / dzaeghter zorghe bozen / op datze v niet en
doe commen in achterclap inder stad / ende in ver-
achtijnghe des volcx.

Leui. xlij.

En haudt v dochter niet tot hoerterpe / op dat
tland gheē hoerterpe en doe / en werde bul lachters.

Ecci. xxxij

Tot eender dochter die haer niet af en keerd /
dzaeghter zorghe bozen / op datze gheen oorzake
en binde / ende haer meszuke.

Den. xliij

Wanden zonē van Israēl en zal gheē hoereider
zijn / noch vandē dochterē van Israēl gheē hoere.

Ecci. xxxij.

De beschaemtheyt des vaders es vā eenen ons-
bedwonghen zone.

Collo. iij.

Ghy anders en greft v kinderē niet / op dat zy
niet cleyngoedigh en werden.

Ephē. xiiij.

Ghy anders en berweckt v kinderen niet tot
gramschap / maer boedze op duer leerijnghe / ende
straffijnghe des heeren.

**Die de roede spaert/die haett zijn kid/maer diedt Ps. xliij.
lief heift/die onder topzet terstond.**

**En achterhaudt gheen castidijnghe van uwen Ps. xxliij.
kinde/smytet met roeden so en zalt niet sterven.**

**Ghy zullet met roeden slaen/ende ghy zult zijn ziele
vander hellen bezypden.**

**D'aude manne zullen sober zijn / ghestapeleird/ Tito ij.
ghemanniert/heligh in tgheloove/charitaten ende
pacpenen.**

D'aude vrawen zullen haer hauden in thabijt In tzelbe.

**ghelijck den helighen vrawen betaemt/gheē qua-
de achterclappercken / gheen wijnsupercken / maer
goede leerercken/den ionghen vrawe eerbaerheyt
leerende/waer duere zy haren mans beminne mo-
ghen ende haer kinderen/ende dat zy sober zijn/**

zuver vā hertē/goet/ onderdaen hare mans/

haer huus bewarende / op dat Gods

woird niet ghelastert en werde.

Ander ghelyken dat de ion

ghe mannen so

ber zijn.

C **Hoe de Jonghers haer anders
zullen onderdanigh zijn/
die eerende metter
breeze Gods.**

Ephe. 6j.
Collo. iij.

Gy kinders zijd uwen anders onderdanig
inden heere / want dat es betamelick.
De ionghers zullen sober wezen.

Tito ij.
j. Petr. v.
Ecci. 6ij.

Ghy ionghers zijd den auerlijnghen subiect.
Eerd uwen vader / ende tverzuchten van uwer
moeder en wild niet vergheten / ende zijd ghedach-
tigh / ten waer duer hemlieden gheweist / ghy en
waert niet ghebozen / dus doet hemlieden weder /
ghelijck 3y v ghedaen hebben.

Tobi. iij. Eerd uwe moeder / alle de daghen dijns levens.
Ghy behoord ghedachtigh te weze / wat / ende hoe-
veil perikels dat 3y om uwen wille gheleden heift
in haren buuck.

Pro. xxij. Hoord mijn kind ende zift wijs / ende beweight
uwen zin inden weghe / v herte en zal niet navol-
ghen den zondighen menschen / maer weist daghe-

licx inde bzeze Gods. En wild niet wezen inde
maeltyden der donccaerds / want de wyle zy eten
ende dzyfken zo zynze vergaende.

Die God bzeest die diendt zyn anders / als zyn Ecci. iij.
heeren die hem ghegenererd hebben / in woirden/
in werken/ende in alder lijzsaemheyt. Kind ont-
fanght dzyfns baders audheyt/ ende en wild hē niet
verdrouwen binnen zynen levne. Ende werdt hy
cranc vā zinne zo vergheret hem/ ende en versteict
hem niet/in al uwer maght. Hoe groote schande
eyft hem die zynen vader verlaett. Ende hy es vers
malēdijdt van God/die zijnder moeder vergramt.

Die zynē vader queld/ende zijnder moeder ont- Pro.xxix.
loopt/die zal tot schanden commen/ende ongheluc
kigh wezen.

Staet op / maect plaetse / wischt den ghenen Leui.xix.
die caluwe zyn/ende eerd den persoon banden aus
derlijnc.

**Hoe Meester ende Frauwe hem
hebben zullen teghen haer bo-
den/ als dienstknechten/
maerten en iong-
wijfs.**

Pzo. xxix.

Ecci. blij.

Ecci.
xxxiij.

Die zynen knecht van ionghs leckerlic op z
voedt/ hy zal hé ten leste stiebozigh binden.
Ghy en zult uwō dienstknecht die inder
waerheyt werckt niet quetsen / noch uwen waer-
man die zijn ziele gheeft . Enen wyzen knape zult
ghy beminnen ghelijc v eyghen ziele.

Spyze/roede ende last den ezel. Bzood/castidijn
ghen/ ende werck behoord den dienstknecht . Het
iock / ende de zwoepe bughen den harten hals / ende
ghedurigh werck buight den dienstknecht.
Enen quaedwillighen dienære behoord pyne/ en
voetboeyen . Gheift hem werck op dat hy niet le-
digh en ga/ want ledigheyt leerd alle quaet.
Eyst dat een dienstknecht niet ghehoorzaem en es /
zo bindt hem met voetboeyen / nochtans en vald
hem niet lastigh/ zonder discrecyē en doet niet.

Hebt ghy eenen ghetrauwen knecht / handeld met hem / als met uwen broeder / wát ghy hebt hem in den bloede zijnder zielé ghecocht / ende eyft dat ghy hem ongherechtelic quetst / so zal hy gaen loopen .

Ghy heeren bewijst uwen knechten recht ende Collo.iiiij. ghelijck / wetende dat ghy ooc eenen heere hebt in den hemel .

Ghy heeren laett v dzeeghemēten teghé v knech- Ephe. vj. ten / wetende dat ulieder God / ooc haerlieder God / es inden hemel / ende by hé en es gheen wtneemijn- ghe van personen .

Ghy en zult niet wezen ghelijc een leeu in uwen Eccl.iiiij. huze / beroerende v huusghezin / ende benauwende v onderzaten .

Die v eenigh werck ghedaen heift / gheift hem Tobl.iiiij. terstond synen aerbeyds loon / ende den loon vos werckmans en blyve in gheender wijs onder v .

Den loon dijns werckmans / en zal onder v niet Leni. xij. blyven / tot des anderdaeghs .

Die bloed sturtt ende den aerbeyd onthaud / dat Eccl. xxxiiij. zijn ghebzoeders .

C Hoe hem de Dienstknechten / ende Maerten hebben zullen / inden dienst van haren meester / heere / oft vrouwe .

j. Tim. 6j.

De dienstknechten die onder bedwang zijn.
die zullen haer meesters alle eere wroed achten / op dat den naem Gods / ende de leerijn
ghe / niet ghelastert en werde.

Ende die gheloovighe heeren hebben / die en zul-
lenze niet verlmaden / wāt zy broeders zijn / Maer
zullenze zovail te meer dienen / want zy gheloovigh-
ende vercozen / ende der dueght deelachtigh zijn.

Collo. iij.
Ephē. 6j.

Ghy knechten zijt onderdanigh / die na den vlee-
sche v heeren zijn / met beven en vreezen in simpels-
heyt vs herten / als of ghyt Chzisto deidt / niet dies-
nende na d'ooghe / als den menschen beghærende
te ghelieven / maer als dienærs Chzisti / doēde gher-
ne dat God begherd / ghewillighlic dienende als
of ghyt den heere deidt / ende niet den menschen /
weten dat een ieghelic tgoed dat hy ghedaen heift

sal dat vāden heere ontfanghen / hy zy by of slave.

De knechten zullen haren heeren onderdanigh Tito. ij.
zijn / hemlieden in als behaghende / niet teghenspre-
kende / noch bedzieghende / maer in als goede ghe-
trauwigheyt tooghen / op dat zy de leeringhe gods
ons zalighmakers verciere in allen zaken.

Ghy knechten zijt uwen heeren onderdaen met i. Petr. ij.
alder vzezen / niet alleene den goeden ende redelic-
ken / maer ooc den boozen.

Hoe hem de ghehuwede mans re-
gieren zullen met haerlieder
huusvrouwen.

En wilt niet scheidē van eender wyzer vrou- Ecci. vij.
wē die goet es / die ghy ghecreghen hebt inde
vzeze Gods. De gracyp van haer schamelz

f iij.

heyt/gaet den gaudē te boven. **Hebby** een vzauwe naer uwē zin / en wilde niet verſteken. Ende en betraut v der boozet niet / in al uwet herten.

Eccē. ix. **Ghe**zuuct des levēns met uwē wyve die ghy bemind / alzo langhe als ghy dit ydel leven hebt / dat v **God** onder de zonne ghegheven heift / want dat es v deel in dit leven / ende in uwē aerbeyd / die v **God** onder de zonne ghegheven heift.

Ephē. v. **Ghy** mannen bemindt uwe huusvrouwen / ghe-
lijc **Chriſtus** de bergaderijnghe der gheloovighen bemindt heift / ende heift hemzelven vooz haer ghegheven. **Alzo** behozen de manne haer huusvrouwen te beminnen / als haer eyghen lijf. **Die** zijn huusvrouwe bemind / die bemind hemzelven.

Collo. iij. **Ghy** mannen hebt lief uwe huusvrouwen / ende en zijt niet bitter teghen haer.

Matth. v. **Zo** wie zijn huusvrouwe verlaett / tē zy om overſpels wille / die es cauze datse in overſpel leeft. **En** zo wie eē verlatē vzauwe traut / die doet overſpel.

i. Pet. iij. **Ghy** mannen woind met uwē vzauwen wyzelick / hemlieden als cranke vaetkins eere toebiedende / als mede ærfghenamen der gracyen des levēns / op dat v bedijnghe niet behindert en werde.

Qu. xxx. **Zo** wat man iet beloift **God** den heere / of hemzelven verbindt met eenē eede / hy en zal zijn woird niet vermijnken / maer al dat hy beloift heift / dat zal hy houden.

C Hoe de ghehuwede vrouwen schuldigh zijn te levē met haerlied mans .

Ghy vrouwen zijt uwen mans onddanigh / *Eph. 6.*
ghelijck den heere / want de man es thoofd
vander vrouwen / ghelijck Christus thoofd
es vander kerke / ende es de zelve die den lichame
zaligheyt gheeft . Aldus ghelijck de kerke Christo
onddanigh es / also zullen de vrouwen hare mans
onderdanigh zijn / in allen dijnghen . Ende de vrou
we zal haren man bzezen .

Ghy vrouwen zijt uwen mans subiect / op dat *i. Petr. iij.*
de ghene die niet onderdanigh en zijn den woird /
moghen ghewonnen werden zonder tword / duer
de conversacpe der vrouwen / als zy zullen zien b
zuver cōversacpe met eerbaerheyt vereenicht / der

welker cierage moet wezen niet wtwendigh / als in ghevlochten haer met gaud / of met zelver behan ghen / ende in langhe cuezen ghecleedt / maer in wendigh naer den binnensten mensche / in onverganc kelickheyt des gherust ende zebarighs gheests / die vooz taenschijn Gods ryke es. Also plochten de he lighe vzauwen haer te bercierē / onderdanigh zyn de haren eyghenen mans / ghelijck Sara obedier de Abzaham / hem nommende heere.

i. Tim. ij. De vzauwen zullen gaen in zuverlicke clee de ren / met schameheyt ende soberheyt haer bercie rende / niet in ghecronkelt haer / of met gaud / ofte met zelver / of met costelike perlē / of costelickē ha bytē / maer ghelijc den vzauwen betaemt / beloven de godvzuchtigheyt duer goede ghewerken. De vzauwe zal / stil zwoygheñ / leeren van anderen met alder onderdanigheyt. Maer anderen te leeren en werdt haer niet gheoirloift / noch te heerschāpen over den man / maer te zyne in stilheyt.

j. Coz. xiiij De vzauwen zullen inder kersten vergaderijnz ghe zwoygheñ / ten werdt hemlieden niet toeghela ten te spreken / maer dat zy onderdanigh zyn ghes lijck de wet zeght. Ende indien zy iet willen leerē / vzaghen dat thuus haren mans. Want hes es lees lick dat een vzauwe inder kerken spreickt.

Alle man zal overheere wezen binnen zynen hu ze / eñ de vzauwe zal onderdanigh wezē harē man.

Een ghehuwede vzauwe die in haers mās huus es / eyft dat zy haer met beloften / ende met eenen eed verbindt / eyft datt de man hoorz / ende dat hy

zwijght/ende en zeght teghé de belofte niet/30 zals
 ze buldoen al watse beloift heift / maer eyft datter
 de man terstond teghen zeght / 30 en zalze der be-
 loften niet schuldigh zijn / om datter haer man te-
 ghen ghezeyd heift/ en de heere zal haer ghenadigh
 zijn. Eyft dat zake dat de vrauwe beloift/ende haer
 met zenen eede verbindt/als datse met vasten ende
 met ander dijngghen haer ziele veroetmoedighen
 wild/dat zal wezen indē wille en goeddijnken van
 den man/of zijt doen of laten zal. Maer eyft dat
 de mā/en hijt hoorzd/zwijght/ende dat hy tzegghen
 zijns zins wtsteldt tot des andervaeghs / al watse
 beloift hadde/ dat zal zy houden.

CWanden huwelicken staet in tgenerale.

Anden beghinne schiep God den man en de vzauwe / ende daeromme zal een mensche late vader ende moeder / ende zal hem boughen met zijnder huusvzauwe . Ende zy twee zullen weze een vleesch / so datse nu niet meer twee en zijn / maer een vleesch . Dus dat God ghebondē heift / dat en zal de mensche niet scheeden .

1. Cozi. vij.

Om oncuusheyt te schuwen / so hebbe een ieghelick zijn huusvzauwe / ende een ieghelicke hare mā . De man die zal der vzauwen gheven de goedwilligheyt die hy haer schuldig es / desghelijcx de vzauwe haren man . De vzauwe en heift gheen maght over haer eyghen lichame / maer de man . Desghelijcken ooc de man en heift zijns eyghens lichaems recht niet / maer de vzauwe . Dus en onthaudt de een den anderen niet / ten zy by consente eenen tijd / op dat ghy in bedijnghe bezigh weze moight / maer comt weder te zamen / op dat v de vyand niet en becoze om uwer oncuusheyt wille .

Deb. xiiij.

Het huwelic / ende een onbesmette slaepcamer / es een eerlick dijnc onder alle menschen .

Ecci. xxx.

God heift een goet behaghen in man ende wijf / diedt te zamen wel overeendraghen .

Ecci. xxxij.

Zaligh es eender goeder vzauwen man / want tghetal harer iaren zal tweevaudigh wezen .

1. Cozi. vij.

De vzauwe en zal van haren mā niet scheeden / of eyft datse scheedt / so zalze onghewoet blijven . of datse weder metten man overeen komme .

Rom. vij.

Een ghehuwede vzauwe / also langhe als haer man leift / so esse der wet verbonden / maer eyft dat

haer man sterft/ 30 esse los vander wet vanden
 man . Daeromme also langhe als haer man leeft /
 30 werdele overspeligh ghenaeemt / eyft datse by
 eenen anderen man verkeerd / maer es haer
 man dood / 30 esse bezijdt vander wet
 vanden man / 30 datse gheen o-
 verspel en doet / eyft datse
 se by eenē anderē
 ren man
 es .

C Vanden Maeghdelicken staet .

Zegghe den ongheweden/ en weduwen i. Coz. iij.
 (zeyd hy S. Pauwels) Het es hem goet/
 eyft dat zy blyven ghelijc ick. Maer connen
 sy hem niet onthouden/ huwen/ want het es beter
 huwen/ dan bernen.

Wanden maeghden en hebbe ick gheen ghebod
 vanden heere/maer nochtans 30 ghevica raed . Ick
 meene het 3p goet/ om de teghenwoirdighe nood-
 zakelicheyt/ want het es den mensche goet alzo
 te wezen. Zydy ontbonden van huusvrauwe / 30
 en zouckt ghee huusvrauwe/ ende eyft dat ghy een
 huusvrauwe neimt/ghy en hebt niet ghezondicht.
Ee vrauwe onghewet ende maeght/ die peynso
 om tghaint dat den Heere aengaet/ op datse magh
 wezen heligh van lichame ende vā gheeste . Maer
 die gghewet es / dijnt om dat der werelt angaet
 hoe 3p haren man behaghen zal.

Num. xxx

Eyft dat een vrauwe iet beloift/ende haer ver-
 bindt met eenen eed / de welke noch in haers vaders
 huus es/ noch wezen in haer kindsch auderdō/ eyft
 dat de vader de belofte weet/ die 3p beloift heift / en
 de eed waermede 3p haer ziele verbōden heift / eyft
 dat hy dan zwiight / 30 zal haer belofte vaste zijn.
Al watse beloift en ghezwoze heift / dat zalze met
 ter daed vulbzijnghe. Maer eyft dat sake datter
 de vader ter stond/ na dat hijt ghehoord heift/ te
 ghen zeght/ 30 zulle haer beloften ende haer
 re eed te niete zijn/ en 3p en zal inde bes-
 lofte niet ghehaude zijn/ midse
 datter de vader teghen
 ghezeyd heift.

Wanden Weduwelicken staet.

Zwie een warachtighe weduwe es / ende *j. Tim. 5.*
 verlatē / die hoipt in God / ende zy blijft vul-
 standigh in bedijnghe / ende smeekefinghen
 dagh en nacht. Maer die inde wellustigheyt blijft /
 die es levende dood. Een weduwe zal onberespe-
 lick wezen / want eser eenighe die haer huus gheen
 gade en staet / die hevet gheloove verloochghent / en
 es ergher dan ongheloovigh. En laett gheē wedu-
 we wotkiezen min dan van zestigh iaren / die eens
 mans wijf gheweist heift / ende die ghetughenelle
 heift in goede ghewerken / ende kinderen opge-
 voedt heift / ende heift gherne gheherberghet / ende
 der helighen voeten ghewasschen / ende den bezuc-
 ten ghediend / ende eyft dat zy in allen goeden ghe-
 werken ghestadigh gheweist heift. Moort schuwet
 de weduwē die ionc zijn / want als zy hem mesozes

ghen hebben in Chzisto / zo willen zy huwen / heb-
bende verdommenesse / want zy haer eerste gheloo-
ve verzaecht hebben / ende leeren in ledigheyt van
huze t'huze loopen / niet alleene ledigh / maer claps-
pende curyeuzelick / sprekende t'gheint dat niet en
betaemt. Dus willic dat de ionghe huwen / kinde-
ren voortzijnghe / moeders des huusghezing
zijn / gheen oirzake den teghenpartye en gheven /
om vermaledyen.

Num. xxx   Een weduwe / ende een verlatene / al wat zy bes-
loven dat zullen zy houden.

¶ Vermaen totten ryken dezer wærelde .

Est dat v rijcoō anloeyd / 30 en wilter toch **Psalm.**
v herte niet anstellen. **lxix.**

Een begherigh / ende vzeck man die heift **Ecci. xliij.**
dat goed zonder reden / wāt waer toe heift de vzecke mensche goed? Die met alder nerstigheyt te gaderder hoopt onrechtvgerdelic / hy vergaderet eenē anderen te voozen / en een ander zal in zijn goed overvloedigheyt bedzyven / ende hy en zal niet verblijdt werden in zijn goet. Des ghierighen ooghe es onverzadigh / in tdeel der ongherechtigheyt / hy en zal niet verzaedt werden / vooz ander tijd dat hy verdozrende zijn ziele verlozē heift / ende hy en zal niet verzaedt werden / maer hem zal bzoood ghebzeken / ende hy zal met dzoufheyt over zijn tafel zitten. **M**ijn kind eyft dat ghijt hebt / doet v zelven wel / ende offert Gode werdighe offrande.

Een ryke man zal hem verootmoedighen / ende **Job. i.**
hem daer in verblyden / ende niet in zijn goet.

Ghebiedt den ryké dezer wereld / dat zy niet hoo **1. Tim. vi.**
verdigh en zijn / noch haer hope en zetten inden onzekeren rijcoom / maer op den levendighē God / de welke ons alle dijncck rykelic gheift / om dat wel te ghebzuken / op dat zy dueght doe / ende ryke zijn in goeden ghewerken / ende dāt zy lichtelic mede deelen en gherne ghemeenschap maken / verberghende hemlieden een goed fundament / inder toecommeder tijd / op dat zy vercryghē dat ewigh leven .

Wanruwen goede gheift aelmoessenē / ende en **Tobi. iij.**
werd v aenzichte niet van eenighen aermen / want veil beter es dat ghebed / met vasten ende aelmoes-

G.

senen/dan begraben schat van gaud of zelver.

Ecci. iij. Zaligh es de ryke die zonder smette es ghevons den/ende die na tgaud niet afghekeerd en es/ noch en steld zijn betrauwen in gheld noch tre3002.

Jacob. 6. Eya dan ghy ryke/schzeyd hulende op v ketivigheden die v toecommende staen / v rijcdommē zijn verrott / v cleederen zijn banden motten gh'eten/v gaud ende v zelver es banden roeste bedozwen/ ende haer roest zal v wezē tot een ghetughenesse/ende het eitt v vleesch wt / ghelijc den viere. Ghy hebt schatten vergaderd inde leste daghen/ ziet den loon der wārclieden die v land ghemaeyt hebben / den welken ghy vuer bedzogh niet ghegheven en hebt/ die roupt. ende de roupijnghe der gheinder die ghemaept hebben/ es ghegaen inde oozen des Heeren Sabaoths. Ghy hebt in wellustigheyt op der ærden gheleift/ ende in onzuverheden hebby uwe herten ghevoedt/ inden daghe der doodslainghe. Ghy hebt ter dood ghebzaght den rechtvaardighen / ende hy en heift ulieden niet wederstaen.

Ecci. v. Niet en esser boozet dan een ghierigh mensche/ noch gheen dijnck ongherechtighet / dan gheld besminnen: want de zulke heift ooc zijn ziele te coope.

Amos. 6j. Wee ulieden die ryke zijd in Syon/ ende hebt v betrauwen inde berghen van Samaryen. Ghy oversten ende hoofden des volcx/ die levende zijt in pomperye binnen den huze van Israēl / gheen palen der ryken dezer wereld / en gaen uwen palen te boven / ghy die afghedeeldt zijt tott inden quaden dagh/ ende zijt nakende den thsoon der ongherech-

tigheyt/ ghy die daer slaept in yrozen coetsen/ ende
legaerd in v bedde/ ghy die daer eitt het lam vāden
cudde/ ende de ghemeste calverk/ ende speild op den
psalter/ ende ghy dicht v liedekins ghelijck David.
Den wijn dzijnckt ghy wt schalen/ en ghy bestrijct
v metter alder bester olve en balseme/ maer daer en
es niemant die hem der schaden Josephs antrect.

Die betraut in synen rijckdom/ die sal vergaen. proue. xh

Mel hem die achtedaet op den aermen/ want psalm. xl
dien zal God verlossen inder boozet tijd.

En wild ulieden gheen schatten vergaderen op Matt. vj.
der ærden/ daer dat roest ende de motten eten/ ende
daer de dieven duergrauen ende stelen. Maer ver-
gaderd ulieden trezoozen inden hemel/ daer noch
roest noch motte en bederft/ en daer de dieven niet
duere en graven noch en stelen. Want daer uwen
schat es/ daer es v herte. Ghy en moight God niet
ghedienen ende den rijckdom.

Maect v vrienden wt den boozen rijckdom/ Lue. xvj.
op dat/ wanneer ghy ghebreken zult/ zy v ontfan-
ghen in die eeuwighe tabernacien.

Alle de ghene die ryke werden willen/ die ballen j. Tim. 6f.
in becozinghe/ ende inden strec vanden duvel.

Vermaen tot den Aermen zuchtighen menschen.

G. ij.

- Matth. 6. **Z**aligh zijn de aarme van gheeste / want dat ryke der hemelen behoord hemlieden toe.
- Prou. xv. **E**ens aerm menschen daghen zijn alle quaed / maer eē gheruste consciēcyē es een goede maeltijd. En beter es een weynigh te hebben metz ter vreezen Gods / dan veel schats onverzadigh.
- Prou. xix. **B**eter es een aerm mandie wandeld in zijn simpelheyt / dan een ryke onwijs / die zijn leppen perst.
- Pla xxxvi **B**eter es een weynigh den rechtvaardighen / boven veel rijkdoms der zondaren.
- Psal. ix. **D**e heere es een toevlucht der aermen / een helper inder nood ende tribulacyen. Overlanghē der aermen heift de heere verhoord.
- In tselbe. **D**e heere zal den aermē verlossen bandē maghtighen en dē alendighē die gheenē hulper en heift.
- In tselbe. **H**y zal den aermen ende alendighen sparē / ende

De zielen der aermes zal hy zaligh maken.

Wten wouker ende boosheyt zal hy haer zielen Psal. lxxi.
verlossen / ende haren naem zal eerlick voir hem
gh'acht werden.

Tghebed des aermes zal de heere hoozen / ende Eccl. xxi.
zal haestigh van hem bonnelle ontfanghen.

Beter es een aerm mensche die metten zynen te Psou. xij.
bzeden es / dan een verwaent mensche ende hebbe
de bzoed ghebzeck.

Heere God ghy zift een stercte den aermen ende Ezap. xrb.
ghebzeckighen inder tribulacpē / hope inden stoym /
ende schauberd inder hitten.

De aarme mensche en zal niet bergheten wezen Psal. lx.
tot inden hend / ende zijn paepencye en zal inden
hend niet vergaen.

De heers zal de aermē des volcx bonnessen / ende Psal. lxxv.
zal de kinderen der aermes zalighmaken / ende zal
den onghelischdoender tonderbzijngnen.

De alendighe ende aarme begheren water / ende Ezap. xij.
zy en cryghen gheen / ende haer tonghe es dzooghe
ghe worden van dorste. Ick de heere zalze anhooren / ick God van Israēlen zalze niet verlaten.

Heift God niet vercozen de aermen van dezer Jacob. ij.
wereld / die rycke in tgheloove zijn / en ærfghenamē
des rijcx / twelc God beloift heift die hē beminen.

Daer es sen dorre mensche ghebzeckigh in tver- Eccl. xi.
cryghen / crachteloos / en overvloedigh in aermoes
den / ende de ooghen Gods hebben dien anzien in
tgoede / ende heiften opgheheven van zijnder ver
nedertheyt / ende heift hem thoost opgheheven.

G. iij.

Vermaen totten Ambachtsman.

- Genes. ii.** Hetzweet was aenschijns zult ghy v brood eten / tot dat ghy weder aerde werdt vā daer ghy af ghemaect zijt.
- Job. 6.** Ghelijck een voghel es ghemaect om blieghen / also es de mensche ghebozen tot aerbeyd.
- Prove. x.** Een leghe hand maect aerme / ende der nerstigher hand maect ryke. Zo wie inden zomer bergaderdt die es wijs / maer die inden ougft slaept / die werdt tot schanden.
- Ecci. xxxj.** In al uwen wærken zijt nerstigh ende snel / en sal gheen ziekte overcommen.
- Ecci. x.** En verheft v niet in v werck te doene / noch en wild niet tlopfelen inden benauden tijd.
- Pro. xliij.** Zo wie traegh es in zynen aerbeyd / die es een broeder des verderuens.

Ledigheyt bziinght baeck: ende een ledighe ziels **Pro. xix.**
zal hongher lyden.

De opzettē ende boirneimsels eens nerstighen **Pro. xxi.**
die bziinghen overvloedigheyt / maer een traegh
mensche die lijdt ghebzeck.

Die niet en werckt die en zal niet eten. **ii. Thes. iij.**

De mensche zal wtgaen tot zynen werke ende **Psal. ciiij.**
bezigheyt / tot den avond toe.

Mant ghy eten zult vanden aerbeyd uwer han- **Psalmo.**
den / zo zyt ghy zaligh / ende v zal wel gheschien. **cxviiij.**

A huusvrouwe zal zijn ghelijck een vzughtbarigh
wijnstoc in uwen huze / en v kinderen ghelijc ions
ghe olifspzuutkins an uwe tafel. Ziet also zal de
mensche ghebenedijdt werdē die den heere vzeest.

Die werckt / dien es den slaep zoete / weir hy let- **Eccē. v.**
tel of veil gh'eten heift. **Maer de vervultheyt des**
ryken / die en laett hem niet slapen.

En wild niet werken om ryke te werden / maer **Proverb.**
steld uwer wijsheyt mate. **xxiiij.**

En werckman die een dzoncaerd es: en zal niet **Eccē. xix.**
ryke werden.

En bemindt den slaep niet / op dat ghy gheen ghe **Pro. xx.**
bzeck en lijdt / maer opent v ooghen / en werdt van
bzoode verzaedt.

En ieghelick mensche die eitt ende dzisinct / zien- **Eccē. iij.**
de tgoert van zynen aerbeyd / dats een gave **Gods.** **viij.**

¶ Vermaen totten Kelyggyeuzen.

¶ iij.

Jacob. i.

D En reynen ende onbevleeten Gods dienst
 vooz God den vader es dezen/
 De weduwen / ende weezen byzpteren in
 haer trybulacye / Ende hemzelve onbesmett hou-
 den vander wereld.

In zelve.

Zo wie hem laett dynken dat hy een relygyeus
 es / of dat hy God dient / en en bedwijnghet zijn tong-
 ghe niet / maer laett zijn herte dwalen / dien dienst
 Gods es ydel.

Ecci. j.

De vreeze des Heeren / es een devotigheyt der
 wijsheden. Devotigheyt zal bewaren ende recht-
 verdig maken dat herte / ende zal blijdschap ende
 ghenoughte gheven.

C Vermaen totten coopman.

D Et en doogh niet / ten doogh niet / zo zeght **Prou. xx.**
 een ieghelick cooper . Waer als hijt wegh
 heift / dan prijst hijt.

En wild niet lieghen / noch met uwē nasten val- **Leui. xix.**
 schelic handelen / noch onghelijc doen / met valscher
 ellen / ghewichte of mate.

Als ghy uwen nasten iet vercoopt / of iet teghen **Leu. xxh.**
 hem coopt / zo en wild hem niet bedzieghen.

Scheid quyte de schuld der quad coopmāschap. **Ezap. lb.**

En hebt gheen tweederāde ghewichte in uwen **Deu. xrb.**
 zac / als groot ende cleyne . Ende binnen uwen hu-
 ze en zal gheen tweederande coozenmate wezen /
 als groot en cleyne / op dat ghy lāghe levē moight .
 want die dat doet / die es eenen gruwel den heere .

God kend dé bedziegher / en die bedzoghē werdt. **Job. xij.**

¶ Vermaen tot den Landman.

Pro. xij.

Die zijn land ouffent/ die zal vā broode ver
zaedt werden.

Pro. xj.

Die zijn coozen berghet/ die zal vanden
volke verblouckt werden/ maer diett vercoopt/
crijght benedicce.

Deutro.
xxiij.

Als ghy op uwen acker gh'ougst hebt/ ende hebt
eenen schoof indē acker verghetē/ zo en zuld y niet
ommekeerē om dien te halen maer hy zal den vze-
den toebehooren ende dē weduwen ende den wees-
zen/ op dat v God ghebenedye in al de werken van
uwen handen. Desghelyken als ghy uwen olij-
boom of wijngaerd ghelezen hebt.

Leui. xij.

Als ghy uwen acker ougst/ zo en zuld y niet totten
bstersten niet afsnyden/ oock en zuldijt niet te nauw

we op bergaderen. Alzo ooc en zuld y uwen wolfs
 gaerd niet te nauwe aflezen / noch die afghewallen
 bezpen opzopen / maer den byzandelijnghen es aet =
 men zuldijt laten / want ick ben de heere v God.

Vermaen totten Crijghknech- ten ende Sauldeniers.

Als ghy inden krijgh treckt teghen v bian- Deut. xv.
 den / ende ghy ziet de perden ende waghnen
 des volcx / ende datt veel grooter es dan ghy /
 so en ontzietse niet. Ende wanneer ghy voir een
 stadt comt om die te bevechten / so biedt haer teerst
 paeyt / ende indien zy niet en wild / so vaert in.
 Maer als ghy voir eenyghede stede light / om die te
 winnen / so en zuld y de boomen die etelicke byucht
 byaghen / niet afcappen / want zy zijn haut / ende

gheen menschen. Waer die gheen bꝛucht en dꝛas-
ghen maect daeraf v bollewerken.

Judic. iij. Die verbaerd es ende bꝛest / die zal wederom
thuuswaert keeren.

j. Wach. iij. Lichtelick maght gheschien dat veil volckx van
lettelen tonderbꝛaght zal werdē. Ende daer en es
gheen onderscheed by God / in lettelen of in belen.
En inde menichte des hercrachts en licht de vic-
toꝛye niet / maer banden hemel so comt de cracht.

Luc. iij. Ghy Sauldeniers en wild niemant slaen noch
onghelijc doē / maer zijd te bꝛedē met uwer sauldye.

C Vermaen totten Tollenæren.

Luc. iij. **G**hy Tollenære en wild banden volke niet
meer heeschen / dan v bevolen es te nemen.

C Vermaen totten Woukerers / Lombaerds / ende Uzuriers.

Est dat v broeder bystier es / ende 300 tuch = **Leut xps.**
 ter dat hy hemzelve niet helpen en can ende
 ghy hem opneimt / als een byzandelijck / op
 dat hy by v leve / so en neimt gheenen wouker van
 hem / noch iet meer / dan ghy hem ghegheven hebt /
 maer byzest uwen God / so dat v broeder met v le-
 vé magh / ende en gheift hem v gheld niet tot wou-
 ker / croos / of waldoom.

En wild gheenen wouker nemen een ieghelic **ij. Ecd. v.**
 van zynen broeder.

Ghy en zult an uwen broeder niet woukeren / **Deu. xxiij**
 noch met ghelde / noch met spyze / noch met al daer-
 men mede woukeren magh. Waer leent uwen
 broeder zonder croos / van dies hy ghebreck heift.

Als eenigh van uwen broeders tot aermoede
 ghecómen es / in senighe banden sieden van uwen

lande/ dat de heere v **G**od v ghevē zal/ dan en wilfd
v herte niet verhartē/ noch uwe hand toelutē te=
ghen uwen aermē bzoeder/ maer doesse hem open/
ēn leendt hem tghene dat ghy ziet dat hy vandoene
heift. **E**n wacht v dat ghy gheenſins zo quaet een
ghepeyns en hebt/ als dat ghy in v herte dinct/ **J**a
hy en zoudt my niet weder gheven/ ic zoude tmyne
verliezē/ en dat ghy alzo v ooghē afkeerd vā uwen
aermen bzoeder/ hē niet wille n̄ gheven tghene daer
hy v om bidt/ wacht v hier af/ op dat hy over v niet
en claghe / noch en roupe totten heere uwen **G**od/
en datt v dan tot zonden gherekend werde. **W**aer
ghy zullet hem ghevē/ en en zult met hem niet met
allen schalkelic of loozelic handelen/ als hy vā noo=
de heift gheholpen te zyne / op dat v **G**od ghebenez=
dye/ in al uwen werke daer ghy hand anſlaet. **H**et
gullē altyd aarme by v wezen/ daeromme ghebiede
ic v en zegghe/ dat ghy v hād opendoet/ die bedruct
en aarme zijn/ uwē bzoederen/ binnē uwen lande.

Deu. xxiij. **E**yst dat ghy mynen aermen volke / dat daer by
v woont/ zeyd **G**od eenigh gheld leēdt/ ghy en zult
ze niet overvallen ende bedwijnghen als een straf=
faert/ noch ooc met wouker benauwen.

Psal. cxlij. **H**eerē/ zeyd **D**avid / wie zalder wonen in uwen
tabernakel / ende rusten op uwen helighen bergh?
Die ghene die zynē bzoeder haudt/ dat hy hem toes=
zeght / en die zijn gheld niet ghegheven en heift tot
wouker/ ende en heift gheen ghiften op den onnos=
zelen ontfanghen.

Eze. xliij. **W**anneer een mensche oprecht es / en doet recht

ende gherechtigheyt / en gheenē mensche bedrouft
 en heift / ende zynen schuldenære zynen pand we
 der gheift / en die met gheweld niet gheraep̄t / noch
 ghescreep̄t en heift / ende heift zyn brood den hon
 gherighen ghedeeld / ende den naeckten ghecleed /
 ende zonder woucker gheleend / ende niet tot was
 dom ghenomen en heift / dits een rechtvaardigh
 man / ende zal dat leven hebben.

Zy nemen ghiften om bloed te storten. Zy wou
 keren ende nemen waldō onder elcanderen / en be
 drouē haer ghierigheyt over hare nasten / en bedrie
 ghen elcanderen / en vergheten mijns zept de heere.

Hy woukert Gode die den aermen ontfermt. Psou. xix.

Wermaen totten Hoereirders / ende Boeleirders .

Prouc. 8.

D Er hoeren leppen ghevē honighzaet / ende haer kele es claerder dā een olpe / maer haer btersten zijn bitter ghelijc der alffene / ende haer tonghe es scherper / dā een op beede zyden snydende 3werd / haer voeten die dalen ter dood / ende alle haer wegghen duerlydē totter hellē / zy en gaen den wegh des levēs niet / ende al haer voetstappen zijn ydel / ende zy en weet niet waer zy gaet. Dus elck make zynen wegh verre vā haer ende en comt omtrent der dueren van haren huze niet.

Prou. 11.

En ghemeen wijs zitt in haer duere / om naer te roupen die daer voozbygaen / en zy zeght / die ionck ende zot es die komme tot my / ende totten onzuveren van herten heift zy ghezeyd / ghestolē water es zoete / ende ghestolen bzoed zeer lieflick / ende hy en wist niet datter ruezzen binnen waren / ende vten diepsten der hellen haer tafelghezellen.

Eccī. 12.

Keerd v ghezichte af vā een ghetooft wijs / ende en beziet gheen vzemt ghedaente. Weil zijnder ver gaen duer tghedaente der vzauwen / want daer = duer ontsteickt de begherlickheyt ghelijc een vier.

Prou. xxix.

Zo wie een hoere opvoedt / die werd zijns goeds qbopte.

Eccī. xxx.

Den hoereirder es alle bzoed zoete / ende over = tredende en werd hy niet moede tot inden hend. Maer die zijn bedde overschijft die haett zijn ziele / en hy zeght / ic ben in tdonker / wie ziet my / de wezghen decken my / niemant en ziet my / wien zal ick vzezen? Ende hy en bekent niet / dat de ooghe des heeren alle dijnck aenmerken.

Een hoere es een diepe gracht/ende eens anders P^{ro.} xxij.
wijn/ eenen nauwen put. Zy legt laghen byden we
ghe ghelijc eenen roover / ende wienze onschalck
bind dien doodse.

Der hoeren mond es eenen diepē put/ wien god P^{ro.} xxij.
onghenadigh es die valter in.

En wilt gheen hoererye bedryven/ ghelijc zom- 1. Co^{ri.} x.
mige bedryven inden auden tyden/ende wierden
gheplaeght xxij^m. op eenen dagh.

Dē wille Gods es dat ghy v onthaudt vā hoe- 1. the^{s.} iij.
rerye/ op dat een yghelick zijn dat wetē te bezitten
in heiligheyt/ en eeren/ niet inde begherte des lusts/
ghelyck die heydenen/ die van God niet en weten.

Alderley oncuusheyt ende dozperye / en zal on- Ephe. iij.
der ulieden niet ghenomt werden/ ghelick den he- P^{ro.} xxij.
lighen betaemt/ noch schandelicke woerden / zotte
slappijnghen. ende onzuuer iockerye.

Schuwet hoererye/ want alle zōde die een men- 1. Co^{ri.} vi.
sche doet/ es buten dē lichame. Maer die hoereird/
die zondicht in zijn eyghē lichaem. Weitt ghy niet/
dat zo wie een hoere bekend / die werd een lichaem
met haer?

Querspeilders/ hoereirders/ boeleirders / ende Gal. 6.
alle onzuwer mensché/ en hebben gheen deel in try-
ke der hemelen.

Maer in zal ick v ontfermen (zeyt de heere) v Jer^{e.} 6.
kinderen hebben my ghelaten / ende zy zwegen in
hem die gheen goden en zijn. Ic hebze verzaed/ en-
de zy hebben ghehoereird / ende leifden onzuwerlic
inden bordeels. **De bypers zijn pærden gheweist**

naer de bzauwen / ende zyn hijsxten ghetworden
 ende een ieghelick hunkerde naer de huusvzauwe
 van zynen naesten. En zal ic op deze dijnghē gheen
 vizitacpe houden / zeght de heere / ende en zal mijn
 ziele over zulk volck gheen wzaake doen?

¶ Vermaen totten dzoncaerds.

¶ Claie. 6.

Wlee den ghenen die des mozghens tylick
 opstaen / om zupen ende dzijnkē / ende bly-
 ven zitten tot inder nacht / tot dat hemlies
 den de wijn verhitt / en hebben harpē / luten / troms
 men / ende pypen in haet bzafterpen / ende en zien
 op dat werck des heeren niet / noch en bemerken
 niet op dat schepsel zijnder handen. Wlee v die
 bzoim zijt om wijsn te dzijnken / ende sterke man-
 nen ter dzonkenschap.

Maer es wee/ waer es leed/ waer es twist/ waer P^{ro.} xxxij.
sijn culen/ waer zijn wonden zonder cause/ waer
zijn roode ooghen: **Eyst niet den ghenen die daghe**
licx dzonken dzijnken/ ende en zijn nieuwers mede
becommert/ dan met schalen en potten tot te dzijn
ken: De wijn gaet zoetelic inwaert/ maer ten leste
zo bijt hy ghelijck eender slanghen. Ende als de
mensche vol ende zat es/ dan zien zijn ooghen naer
ander wyven/ ende zijn herte spreickt dan verkeers
de dijnghen.

Wacht dat ulieder herten niet bezwaerd en wer Luc. xxi.
den met te vele etens of dzijnckens.

De wijn es crachtigher dan eenigh mensche die iij. E^{o.} d.
hem dzijnckt/ want hy doet tverstand ende redene
dolen. Ende als de menschen den wijn te vele dzijn
ken/ zo verghetē zy alle vziendschap/ ende bzoeder-
schap/ en zy nemen zwerden/ en als zy verfmoozdt
gheweist hebben/ ende opstaen/ zo en weten zy niet
wat zy ghedaen hebben.

De wijn es vol luxurypen/ ende dzonkenschap/ P^{rou.} xx.
es zeer beroerleck/ zo wie hier inne becommert es/
die en es niet wijs.

Daer en es gheē secreit/ daer dzonkenschap reg P^{ro.} xxxij.
neird/ En weist niet clouck om wijn te dzijnken/
want de wijn heifst vele verdozen.

Het vier pzoouft dat hart yzer/ alzo zal oock de Eccl. xxxij.
wijn/ in dzonkenschap ghedzonken/ der houerdis-
gher herte straffen/ Waer de wijn soberlicx ghes-
nutt/ es den menschen bequaem. Want hy es tot
vzolickheyt gheschapien/ en niet tot dzonkenschap.

Soberen dzanc es goet der zielen en den lichame.

Eccl. xxxj.

En weynigh wijns es zeer bequaem den wyzen. Maer te vele ghedzoncken verwerckt gretijns ghe/ ende gramschap/ ende bitterheyt der zielen.

Die moedigheyt der dzonkenschap es een anstootsinghe den onvoorzichtighen / verminderende de cracht/ ende makende wonden.

Aphe. i.

En dzijnckt niet dzonken/ want daer wt comt en onghemanierot wezen.

¶ Vermaen tot allen zondaers in tghemeene.

Eccl. xliij.

Die ziele die zondicht/ die zal steruen. Het kind en zal de zonde zijns vaders niet dzaghen/ noch de vader zijns zoins zode. Maer de rechtverdigheyt des rechtverdighe zal op hem wezen/ ende de boosheyt des ongoddelicx zal ooc op hem wezē. Maer eyft dat zake dat een ongoddelick mensche / afstaet van zynen zonden / ende leedschap heift van allen zynen boosheden / ende bewaerd alle mijn gheboden/ hy zal leven en niet steruen/ ende ic en zal zijns der zonden niet meer ghedijnken.

Eccl. xxxij.

Ik en wil de dood vanden zondaer niet (zeght de heere) maer dat hy hem betere/ ende leve.

¶ Vermaen tot allen menschen in tgenerale.

Leui. xix.

En ieghelic zal zynen naesten straffen als hy misdoet/ op dat de schuld op hem niet en komme.

Weist alle te samen eendzachtigh in tghelooove/ 1. Pet. 4.
ghelijc ghezint/verciert met bzoederlicker minnē/
medelydende/ontfermhertigh/zebaet/ootmoedig/
niet ghevende quaet booz quaet / noch malediccyē
booz malediccyē/maer in contrarpen / ghebenedy-
ende/want daer toe zift ghy gheroupen/op dat ghy
de benediccyē tot erfghenamigheyt bezittē moigt/
want die cleven beminnen wild/ ende goede daghē
zien/bedwijinghe zyn tonghe van quade/efi zyn
leppen en spzeken gheen bedzogh . Maer dat
hy vāden quaden scheede/ende doe dueght/
zouke paeyss/ende volghe dien/wāt des
heeren ooghen zien op de rechtger-
dighe/ende zyn oozen zyn tot ha-
ren ghebeden . Maer des
heeren aenschijn es op
dē ghenē die quaet
doen.

f 3 2 3 5.

2 iij.

Hier naer volght zuverlick beto-
zen / hoe hem alle kersten menschen / daghelic
in bedijnghe[n] ouffenen / ende bezigh
maken zullen.

Des morgheus als men opstaet.
ende hem cleedt.

Ghebed.
Ghebenedijde vader ons heeren Jesu
Christi / den welken niemant dan wt also
bele als ghy hem ghegheven hebt / en kend / gheift
dat onder alle dijn weldaden / die ghy my betwyseft
zijt / die aldermeeste die eenen mensche zaude mo-
ghen gheschien / my ghebueren ende toecommen

magh: **T**e wetene/ dat ghelijc ghy dit traegh lichaem
 banden slaep hebt doen ontwecken duer v milde
 gracye/ wild ooc also mijn ziele vter deimsternesse
 ende zonden dezert wereld berlossen/ ende naer den
 slaep des tydelicx doods/ dat zelve wederom leven
 digh maken/ tot uwer glozpen. **M**ant by v en eyt
 maer eenen slaep / dat wy de dood nommen. **I**ck
 bidde v voozd hemelsche vader gheeft dat dit tra-
 ghe lichaem den gheest / en der zielen onderdanigh
 zy inden dienst der duechde/ op dat zy tsamen hier-
 namaels moghen commē inde eeuwighe vzeught.
Ons eerste vader **A**dā wierp hem zelve tot die
 alderblijnkēste ende opperste hoogheyt / indē poel
 ende ongrondelicke diepte ende afgryzelicheyt der
 eewigher verdommenes/ en verachtighen Gods.
Maer ghy **J**esu **C**hriste / ghevende hem de hand/
 hys wederom opghestaen. **A**lzo ooc wy aerre
 hulpelooze/ ende ketvyghe mensche ten zy dat wy
 opgeheven werden/ wy blyven eeuwelic liggheñ.
Dus alder zachtmoedighste **J**esu / patroon van
 allen kersten menschen / ghelijc ghy dit onzuver
 bleeschelic pac/ duer uwer ghenaden opheft/ wild
 zooo mijn zinnen / herte ende moed/ tot kennessen
 dijnder liefde ende wrodigheyt opheffen/ ende ons
 met v zelve cleeden/ als met eenen tweesten **A**dā/
 de welke ons duer uwe rechtwaerdigheyt decken
 magh/ van allen onzen naecktheden. **M**ant ten zy
 dat ghy ons duer uwer ghenaden cleedt / ende met
 uzelve deekt/ ghelijc een hinne haer kieckens be-
 hoed vooz der vrouwen clauwen/ wy blyven naecks

van allen goeden ghewerken. Ende zo cricht de
byand over ons lichtelick gheweld ende maght.

¶ Des abonds als in te bedde gaet.

¶ Ghebed.

Dit ons steruelic lichaem / het welcke duer
de zonde van daghe te daghe minerende
ende te nieten gaende es / moet ten lesten gheheel
bergaen ende aerde werden / van daert afghenomē
ende ghemaect es / ende dan zal onze ydelheyt / die
wy ons / duer ons onwetenheyt / ghemaect heb-
ben / hende nemen. Maer alder ghenadighste schep-
per aller dijnghe / wild my die van v vergaderde
ende ghemaect ben / zoo bzenen ende scheeden / zo
dat ick dijnder dissolucye / ende van wien ic tsamen
gheknocht ben / voorzachtigh wizen / ende ter her-

ten nemen magh/anziende waer ic henen moet/op
 dat ic/niet bereed zijnde / niet en werde ghezocht
 zonder bzuloft cleed/booꝝ dynē rechterstoel. **Wāt**
 ghelyker wijs dat/naer dat den dagh gheleden es/
 wy ons tot rusten gheven/alzo moeten wy ooc dit
 leven ghehendt/rustē inder dood. **Niet** en esser den
 leven ghelyker/dan dē dagh. **Ende** niet zo ghelijck
 der dood als de nacht. **Ende** niet zo ghelijc den gra
 ve/als de coetse/of bedstede. **Dus** goede bewaerd
 ende beschermmer alles quaets/ gheift ons / als dat
 wy nu liggende onmaghtigh onszelfs/duer v/te
 ghen allen aenstoot des vyands vander hellen/mo
 ghen bewaerd ende beschermdt werden in dezer
 nacht. **Amen.**

C Almen tot zynen werke gaet.

Ghebed.

DGoederthieren hemelsche vad / ghy weitt /
en hebbet ons gheleerd / hoe groot der men
schen crâcheyt es / so dat zy zonder dijn goddelic
ke hulpe niet en vermoghen. Dus wild ons dan
zenden dynen helighē gheest / dat hy magh ons zinn
nen / verstand / ende redē versterken / beweghen / en
stieren in al tghene daer wy heden dezen dagh wot
wendigh hand anlaen / of van dies wy inwendigh
peynzen ofte booznemen zullen / op dattet al ghez
schien magh dy ter eeren / ons ende onzen even nas
ten tot pzoiffijt. Amen.

Als men ietwers reyzen wild.

Ghebed.

Dit ons leven barmhertighe heere/ es anders
niet dan een duerlijd en peregrinage/want
wy en hebbē hier gheen blyvende stad/wy
zijn van v wtghegaen / ende moeten wederom tot
v keeren. Maer tusschen alle de laghen / aenstoot/
culen / ende strecken / die de vyand ons in zonden
verblend/ ghemaect ende gheleid heift: **D**ghy
heere Jesu leedt ons metter hand/wāt ghy zijt een
warachtigh zeker ziende/ ende ghetrauwe vziend/
doet open ons ooghē/ so dat wy den wegh/ die ghy
zelve zijt/niet en messen/maer leedt ons duer v zels
ven totten vader/op dat wy alle te zamen een mo-
ghen zijn met v ende met hem/ ghelijc ghy een met
hem zijt. **D**alderbarmhertigste heere/ghelijc ghy
den mensche die dy duer een simpel/ onnozel / ende
zuwer herte dienen ende behaghen / zendende zijt
dijn heilige inghels tot bewaerders / bydē welken
zy gheleedt werden als ionghe kinderkins/ vandē
ghenē die auder ende sterker zijn dan zy/wild doch
in zulker wijs/ghelijck ghy den zone van dien eers-
werdighē Tobias/ als hy reyzen zoude / zond den
inghel Raphaël tot eenen leedsman/ ons oock den
zelve inghel(alen zijn wijs niet so wārdigh / als
dien Tobias was)zenden/die ons den moed ver-
sterke/ende leede duer dē wegh/diet niet ons/maer
v heere behaghelick zy. Amen.

Als men thuis comt of daermen
wezen wilt.

Danckzegghinghe/ende ghebed.
Ic dancke v hemelsche vader/duer die goede
 ionste ende ghenade/ die ghy my bewyzende
 zift int wtgaen/ende int wederkeren/ duer dijn he
 liche benedicpe/die ghy elken schijnct die dijn god
 delic woozdt/waernemen en bewaren. Verleendt
 ons toch goederthiere God/hier daer wy gheenen
 rechten thuus en hebbé/een opzichte/die alle dijne
 te boven gaet/gheruste concyence/duer uwen zee
 ne Iesum Chzistum/die onze ruste es.

Uoor Keyzer/Conijnghe/
 Heeren/ende Woosten.

Ghebed.

D Heere der heeren Jhesu Chziste / ghy zift
 enen spieghel en voorbeilde der gheinder
 die landen ende steden regieren / den welken zy be-
 hoozen na te volghen / want ghy zift de beste ende
 de wijsste / ende daeromme en moighdy niet dwa-
 len / noch anders doen dan wel. Mild toch alle de
 ghene die ghy duer uwe goddelicke voorzienigheyt
 int regieren des volcx / als herders ghesteldt hebt /
 metten lichte dijnder claerheyt / ende metten viere
 dijnder liefden ontsteké / op dat zy duer v / als duer
 een boozgaende licht / moghén zien ende anmerken
 best ghedaen van noode zijnde / om dat te volbzijn-
 ghen / op v altids haer ooghemerck nemende / niet
 doende dat hemlieden alleene goed dinkt / maec
 dat v ter eeren / ons tot huerbuet / ende haer tot ja

ligheyt 3p/ 30 dat 3p haer officye hemlieden van d
ghegheven / welende te rechte bedienen moghen/
op dat 3p met ons / ende wy met hemlieden tsamen
een paepzelick / godvuchtigh / ende gherust leven
leeden moghen. Amen.

¶ Woir alle leeraers / ende predican- ten vanden helighen woir- de Gods.

¶ Ghebed.
Hontfermhertigh priester / opperste Bis-
schop / ende waerachtigh goed herder Jes-
su / wild toch alle leeraers ende predicanten die ghy
gheroupen ende ghezonden hebt tot wercklieden
in dynen helighen ougst / om ons dat brood dijns

helighs woirds te bzekene ende te bedeelene/duer
 uwen gheest versterken / so dat zy moghen brome
 lick haer zielen vooz dijn heligh woird / ende vooz
 haer schaepkins stellen / teghen allen oploop der
 gryppender wolven/ende valsche pꝛophete/die ons
 duer valsche leerijnghe/om haers buucx wille/zou
 ken te verleedene. Zo dat zy dijn helighe wet/ ende
 ewangelye eerst zelve belevende/ ons die so vercon
 dighen/ als dat wy daer duete gheleerd ende ghes
 sticht moghen wezen / ende dijn Goddelicke eere
 daghelix daer duet meer en meer grootghemaect
 magh werden. Amen.

¶ Woit den ghenen die in doods noo
 den te bedde ligghen: of andersins.

Ghebed.

DZoethertigh medecijn/ ende ghezōdmaker
van ziele ende lijf Chziste Jhesu / wild dājn
aerme zondighe creature. **A.** die hier met ziekten
ghevanghen ende ghebonden licht/ met dynen ooz-
ghen vol der ghenaden aenzien/ ende anschauwen/
ende zjn cranckheyt keeren tot uwer glozpen/ den
zieken tot zaligheyt. Ende wild hem ghedooghza-
mighe pacyencye verleenen / zo dat hy stantachtigh
blyven magh tot inden hend / ende ridderlick met
warachtighen gheloove stryden teghen alle beco-
rijnghe des vyands / wanneer hy hier niet langher
blyven en magh. Amen.

Woor alle Wraukins ghebonden
metten bande der naturen.

Ghebed.

Groede trauhertighe heere Jesu Chzisten
ghelijck ghy v disciplen / ende wtvercozen
helighen / mannen en brauwen in al haer nooden
martyrpe / ende pyne / die zy banden tyzannen lys
dende waren onbeschuldigh / ghetroot en blost /
ende herlieden van haren wonden / ende smerten
gheheel ende al ghenezen hebt / duer hope der croos
nen des eeuwichs lebens. **W**ild zo oock verlossen /
ghy die een helper zyt ter nood (allen den ghenen
die v anroupe) dit aerme cranc baetkin / twelc hier
met eender bzucht / naer dijns selfs beilde ende ghe
lykenes / begurd es (Niet ieghenstaende zyt ver
dient heift / in tovertredē dijns helighs ghebods /
in pynen ende wee haer kinderen te baren) als
datse magh werden blyde moeder / duer de
nieuwe creature / midts goeden spoet / de
bzucht naem ende kerstedom vercry
ghen magh / ende de moeder ghe
purgierd werden tot dijnder
eeren / ende harer salig
heyt. Amen.

Woor alle menschen in
t generale.

3.

Ghebed.

Derzame brudegoom van alle kerstenzie-
 len Jesu Chziste. Wien dijn helighe verga-
 derijnghe aldermeest ter herten gaet / ende de wel-
 ke ghy beloift hebt / nemmermeer te laten / ver-
 blijdt ende vermesdert de zelve / duer bekeerijn-
 ghe van velen nieuwen creaturen gheestelic / van-
 den ghenen die v noch niet te rechte en kennen / op
 dat wy alle te zamen / duer eenen God / eenen zalig-
 maker / een ghelooue / een doopsel / eené gheest / ende
 een ghevoelen / moghen wezen kinderé van dynen
 hemelschen vader / verzaemt in eenen lichaem / van
 welken ghy thooft zijt / in ghemeender caritaten
 ende liefden deen totten anderen . **D** heere Jesu
 raedghever ende autheur des paeyts / liefden / ende
 wijsheit / vermozuut ons herte ende al ons crach-

ten/als dat wy elcanderen gheionstigh wezen/wy
 die p̄ncipalick den naem draghen/dat wy kerstes-
 ten zijn/ zo dat alle menschen darr duere tot v̄ ghe-
 stodcken moghen werden / ende zien / als dat wy v̄
 discipulen ende naervolghers zijn. Amen.

¶ Voor de Stad daermen inne woindt.

¶ Ghebed.

H Et en zy ghenadighe heere / God almagh- Pla. cxxxi
 tigh/dat ghy de stad bewaerd/te vergheif-
 waken zy diese bewaren. Dus zend heere dynen
 helighen gheest inde herten vanden ghenen die ons
 ze stad regierē/op dat zy met ons/en wy met hem-
 lieden leven moghen in dijn goddelicke v̄zeeze / op

A.ij.

dat ons wel gheschiede/ zo dat wy niet meer en be-
 trauwē op gheweldighe werlike cracht/ als gheld/
 perden/ wapen/ of sterke muren/ maer veil meer
 op v/ die een beschermmer zyt/ over den ghenen die
 vast in v betrauwen/

¶ Voor alle vruchten van ærderyke.

¶ Ghebed.

DGoede vader en ghever aller goeden/ God
 almachtigh/ wy wozmkins der ærden/ sla-
 ven ende aerbeyden/ spitten ende delven/ ackeren
 ende ploughen/ planten ende zaeyen/ wy en cōnen
 niet meer. Maer ghy alleene mueght/ ende wild/
 in bequamer tijd/ den walddom gheuen. Dus alder

beste / ya alleene goede vader ende God / wild alle
 bzychten van ærdyke / duer b goddelicke boozies
 nigheyt bewaren / ende tot vutcommenheyt laten
 opgroeypē ende wassen / niet dat wijs werdigh zijn /
 maer om dijns naems wille / so dat wy de selve
 moghen ghebujukē / tot onzer noodturft met danc-
 baerheyt / ende altijd tot uwer eeren. Amen.

**Des noenens almen gaet eten
 Danckzegghinghe voor
 de maeltijd.**

God scheppende hemel ende ærde / met dats
 ter omtrent es / (De.
 Duer zijn heligh woird hijt al ghebenedijst
 Danckbaertlick ghebruucht wies hier present es /

Hem sprekende lof die ons van zonden vryfode.
Ons vader etc.

Eitt ende vzyjnckt allegadere/

Twerd ons gheïond van God den hemelschen
vadere.

Danckzegghinghe na de mael-
tijd/ het zy des noenens/
of des avonds.

Lof/ eere/ ende danckbaerheyt/
Zy God den vader inder eeuwigheyt.
Die ons duer Jhesum Chzistū heift verlost/
Daghelicx spijsst/ ende gheift den cost/
Ons vader etc.

En vast gheloove ende Chzistus vrede/
Zy ons/ ende onzen even mensche mede.

Concluzye.

Wel hem die hē in deze goede dijnghe ouffent / *Ecci. i.*
ende dieze in zijnder herten zett / die zal altijd wijs
zijn. *Eyst dat hyer naer doet / so zal hy in allen dijn*
ghen sterck zijn.

Eyst dat ghy dit weitt / zaligh ydy eyst dat ghijt *Joan. xij.*
doet.

De knecht die zijns heerē wille weet / ende niet *Luc. xij.*
en doet / die zal zeer ghellegghen werden.

Maer die den wille Gods doet / die blijft inder *1. Joan. ij.*
eeuwigheyt.

Deze dijnghen zijn gheschreven / op dat wy ghe *Joan. xx.*
loovende inden naem Christi Jesu / zaudē hebben
dat eeuwich leven. **H**et welcke de opperste goed-
heyt hem allen verleene / dic dit teghen-
woirdigh boucxkin horen /
zien / of lezen zul-
len.

M E R.

F E R S.

Col. Enschedé. Haarlem 9 d'ic. 1867, n° 552
17 febr. 60 c.

Ex. provenant de la collection de P. Van Dommela
La Haye. 1764, n° 3308.

